

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

*студентка 6 курсу, 632 групи
спеціальності «Початкова освіта»*

ВІТВІЦЬКА ЯНА ВАДИМІВНА

Керівник: канд. пед. наук,

доц. Костащук О.І.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол №4/1 від 16 листопада 2021 р*

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
1.1 Розвиток творчих здібностей молодших школярів як актуальна проблема сучасної школи	6
1.2 Готовність майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів як результат професійної підготовки	27
<i>Висновки до розділу 1.....</i>	51
РОЗДІЛ 2 ОСОБИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
2.1 Потенціал змісту освітньо-професійної програми для підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів	53
2.2 Використання нетрадиційних форм і методів роботи в організації семінарсько-практичних занять як важливий засіб формування готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів	62
2.3 Педагогічна практика як основа підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів	78
<i>Висновки до розділу 2.....</i>	81
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток творчих здібностей особистості є актуальною проблемою як для сучасного суспільства в цілому (соціально-економічні зміни в якому на перший план висунули формування творчо розвиненої особистості), так і для окремих його елементів, зокрема для системи освіти. Вирішувати цю проблему повинен, в тому числі, і вчитель, що володіє високо розвиненими професійними якостями, творчими здібностями і досвідом творчої діяльності.

Аналіз роботи вчителів в сучасній загальноосвітній школі свідчить про те, що рівень практичних зусиль з розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання недостатньо високий. Учителів досі більше цікавить ступінь оволодіння учнями програмним матеріалом, ніж глибока продумана робота з розвитку у школярів інтересу до творчої діяльності, потреби в ній, що зумовлює розвиток творчих здібностей. В системі оволодіння знаннями, вміннями і навичками переважають стереотипні методики, спрямовані на алгоритмізацію дій учня.

Перебудова системи освіти з метою розвитку в ній творчих здібностей учнів неможлива без перетворень у змісті та характері освітнього процесу: зміни співвідношення репродуктивної та творчої діяльності як вчителя, так і учня; індивідуалізації навчання; заміни традиційних завдань проблемними і творчими; збільшення часу на самостійно творчу і дослідницьку роботу учнів.

Стан розробленості проблеми. Проблема розвитку творчих здібностей учнів знайшла своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Велика кількість досліджень присвячена розвитку різних сторін творчих якостей особистості школяра (Л. Виготський, С. Глухова, Д. Ельконін, В. Давидов, С. Рубінштейн, Н. Тализіна, Г. Щукіна, І. Якиманська та ін.); розвитку їх творчої активності (А. Байранов, Г. Нікуліна, О. Савченко та ін.), їх творчих і спеціальних здібностей (В. Андрєєв, О. Захарова, І. Лернер, П. Підкасистий та ін.).

Ряд досліджень присвячений підготовці майбутнього вчителя до професійної творчості (В. Загв'язинский, В. Кан-Калик, З. Левчук), до організації творчої діяльності учнів (Л. Веретеникова, Т. Пахомова), до розвитку окремих видів творчих здібностей учнів (І. Брякова, В. Розумовський, З. Тамарова та ін.).

Психологічною основою для розвитку творчих здібностей послужили положення діяльнісного підходу, розроблені в працях Д. Богоявленського, О. Леонтьєва, Л. Рубінштейна та ін.

Разом з тим проблеми підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей школярів не можна вважати повністю і до кінця дослідженою. Існуюча система підготовки майбутніх вчителів не забезпечує успішну підготовку більшості з них до розвитку творчих здібностей учнів.

Недостатня розробленість проблеми, її важливість, актуальність практичного вирішення послужили підставою для вибору теми магістерського дослідження.

Мета дослідження: розкрити особливості підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Відповідно до мети були поставлені **завдання дослідження:**

1. Розкрити зміст поняття «творчі здібності».
2. Теоретично обґрунтувати важливість готовності вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів.
3. Проаналізувати дидактико-методичний потенціал змісту підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.
4. Обґрунтувати важливість педагогічної практики у забезпеченні готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки вчителя.

Предмет дослідження: особливості підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей в учнів.

Для вирішення дослідницьких завдань були використані наступні **методи**: теоретичний аналіз проблеми, класифікація, систематизація, узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; психодіагностичні методи (тестові опитувальники, проектні методики, анкетування); аналіз, порівняння та узагальнення отриманих результатів; якісно-кількісний аналіз отриманих результатів.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що: теоретично розкрито особливості підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів; визначено і охарактеризовано структуру готовності майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Практична значимість дослідження полягає в можливості використання нетрадиційних форм і методів роботи в організації семінарсько-практичних занять процесі підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У першому розділі розкриваються зміст поняття «творчі здібності», аналізуються різні точки зору на природу здібностей, уточнюється їх структура і особливості прояву, виділяються умови, що впливають на розвиток творчих здібностей, моделюються найважливіші компоненти готовності (кінцевої мети системи підготовки) студента – випускника до розвитку творчих здібностей в учнів і пропонується система підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

1.1. Розвиток творчих здібностей молодших школярів як актуальна проблема сучасної школи

У педагогічній теорії і практиці в різні роки отримували обґрунтування різні методи і форми організації навчальної діяльності, що багато в чому визначалося завданнями, що стоять перед школою. В даний час одним з найважливіших соціальних завдань, що стоять перед системою освіти, є формування творчо розвиненої особистості. Тому особливо значущими стають ті дидактичні основи, які створюють необхідні умови для успішного розвитку особистісних якостей учнів, в тому числі і їх творчих здібностей

Творчість розглядають у багатьох аспектах. Філософія розглядає питання про сутність творчості, яка по-різному ставився в різні історичні епохи (Н. Бердяєв, Дьюї, М. Гартман). Спираючись на історичні висновки в навчанні про творчість, в даний час більшість філософів одностайні в трактуванні поняття творчості. «Творчість – діяльність, що породжує щось якісно нове» (Шинкарук, 1986).

Взявши за основу філософські погляди на сутність творчості, більшість психологів визначає її як «діяльність, яка породжує щось якісно нове і відрізняється неповторністю, оригінальністю»; як «процес людської

діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності»; як «один з видів людської діяльності, спрямованої на вирішення протиріччя (рішення творчого завдання)»; як «форму діяльності людини, спрямовану на створення нових цінностей, нових ідей, як відкриття принципово нового або вже вдосконаленого вирішення тієї чи іншої задачі» (Іванова, 2011). Як істотні ознаки творчої діяльності дослідники розглядають новизну і соціальну значимість продуктів цієї діяльності.

Слід розрізняти об'єктивну і суб'єктивну новизну продукту творчої діяльності. Під об'єктивною новизною розуміють те, що невідомо в науці або в практичній діяльності людей. Суб'єктивною називають новизну для даного конкретного суб'єкта діяльності, а не суспільства в цілому (Коновець, 2010).

Поряд з речовим результатом, головним у творчості є прояв і вдосконалення самої здатності людини до продукування, до виробництва культури. Дійсним змістом творчості є розвиток самої людини як суспільної істоти, тобто розвиток всієї сукупності її відносин, сил, здібностей і потреб (Григор'єва, 2010).

Подібні погляди на сутність творчості висловлюють у своїх роботах К. Платонов, Ю. Кулюткін.

У питанні про сутність творчості ми поділяємо точку зору Ю. Кулюткіна. У своїх роботах він обґрунтував два взаємопов'язані аспекти процесу творчості. По-перше, творчість – це діяльність особистості зі створення матеріальних і духовних цінностей, що мають соціальне, а не тільки особисте значення. По-друге, під творчістю розуміється сам процес досягнення результату, причому такий процес, в якому особистість реалізує і затверджує свої потенційні сили і здібності.

Сутність творчості полягає в тому, що в процесі творчої діяльності праця з зовнішньої необхідності перетворюється на вільну самореалізацію людських сил, що стимулюють пізнання і перетворення людиною дійсності: діяльність перетворюється в самодіяльність, детермінація – в соціальну самодетермінацію людської особистості, необхідність – в свободу,

можливість – в дійсність. Іншими словами, зовнішня детермінація людської діяльності перетворюється у вільне самоздійснення сутнісних сил, потреб і здібностей людини в матеріальному виробництві, соціально-політичній і духовній сферах діяльності. Ця здатність вільного дії і вибору рішень під впливом внутрішніх спонукань є форма успадкування, реалізації історичного досвіду людини, що втілює багатство людських сил (Малафійк, 2015).

У цьому ж аспекті видається дуже важливим питання про психологічні передумови творчої діяльності. З психологічної точки зору будь-яка діяльність передбачає досягнення певних цілей і базується на системі мотивів, в ролі яких можуть виступати самі різноманітні явища духовного характеру, включаючи життєві і професійні інтереси, потреби людини, її переконання, почуття. При наявності цих мотивів досягнення поставлених цілей здійснюється за допомогою реалізації певної системи дій, характер і продуктивність яких зумовлюється психікою людини, її здібностями.

Розглядаючи роботу психіки людини як оперування знаннями, можна виділити в цьому процесі наступні складові: отримання знань, застосування знань, перетворення знань. Здатність до застосування знань можна було б ототожнювати з інтелектом як здібністю вирішувати завдання на основі наявних знань. Систему отримання знань характеризує здатність до навчання, а процес перетворення знань (з ним пов'язані уява, фантазії, породження гіпотез та інше) – креативність (загальна творча здатність).

Виходячи з подібного ототожнення цих процесів, обов'язковим питанням є розгляд співвідношення інтелектуального і творчого процесів. Для того щоб відрізнити творчий процес, тобто перетворення знань, від інтелектуального, тобто застосування знань, необхідно вдатися до розрізнення свідомого і несвідомого в психіці людини. У процесі вирішення складної творчої задачі людина проходить кілька стадій. Спочатку вона намагається застосувати готові знання до умов нової задачі. В результаті наполегливих і безуспішних спроб вирішення творчого завдання суб'єкт переходить на стадію «інкубації ідеї», коли рішення як би поступово визріває

в голові. В результаті визрівання відбувається перетворення знань, що виявляється в знаходженні творчого рішення. Ця послідовність стадій багаторазово підтверджується при описі наукових відкриттів.

На стадії постановки завдання і спроб розв'язати цю проблему на основі наявних знань вирішальну роль відіграє свідомість. На стадії «інкубації ідеї» і породження гіпотез вирішальну роль грає активність несвідомого. У момент несподіваного відкриття ідея проривається в свідомість. На стадії ж добору і перевірки гіпотез, а також оцінки рішення знову домінує свідомість.

«Критерієм інтелектуальної поведінки людини є не перетворення середовища, а відкриття її можливостей для адаптивних дій індивіда в ній. Перетворення середовища (творчий акт) лише супроводжує доцільну діяльність людини, а її результат (творчий продукт) є «побічний продукт діяльності» (за термінологією Я. Пономарьова), який може бути усвідомлений або, як правило, не усвідомлений суб'єктом» (Ложкін та ін., 2011).

Творчий процес відрізняється від інтелектуального тим, що свідомість пасивно сприймає творчий продукт. Несвідоме активно породжує творчий продукт і представляє його свідомості. При здійсненні керованої діяльності є й інше ставлення: свідомість активно, а несвідоме рецептивно представляє інформацію для свідомості.

Таким чином, творчість є процес, пов'язаний з особливостями протікання процесів застосування і перетворення знань в психіці індивіда. Критеріями оцінки продукту діяльності як творчого виступають новизна, осмисленість, оригінальність і так далі.

Поняття «здібності» у науковий обіг ввів Платон. Поглиблюючи відмінність почуттів і розуму не тільки по особливості діяльності, а й за природою об'єктів, які вони пізнають, Платон вважав, що немає здібностей суб'єкта без їх об'єктів. Аристотель визначав здатність як стимулюючу властивість душі, яка визначається об'єктом, про який повідомляють

пізнавальні здібності і почуття задоволення або незадоволення [18]. У своєму розумінні душі він першим наблизився до поняття «психіки» і розділив поняття теоретичного і практичного розуму, що наклало позитивний відбиток на вченні про здібності (Клепіков, Кучерявий, 1996).

Подальший розвиток вчення про здібності отримало в працях Галена, який до чотирьох аристотелевих причин (матеріальної, формальної, діючої, цільової), додав п'яту – «те, за допомогою чого», яка в подальшому стала розумітися як здатність.

Вже до початку епохи середньовіччя чітко позначилися дві лінії розуміння особливостей здібностей – їх вродженість (Плотін, Августин) і їх залежність від зовнішніх умов (Платон, Арістотель, Гален).

Погляд на здібності як уроджені властивості особистості був підданий критиці англійським філософом Дж. Локком, що висунув тезу про повну залежність здібностей від зовнішніх умов життя (Скрипченко, Долинська, 2009).

Хуан Уарте вперше розглядав здібності як психічні явища і пов'язував це поняття з різними видами діяльності, надовго закріпивши переконання в їх незмінності.

Яскравим представником вчення про здібності був великий чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670). Ним вперше був досліджений зв'язок здібностей зі ставленням до дій.

Розвиваючи його ідеї, дослідники XVIII століття (Гельвецій, Дідро) трактували психічні явища не як духовне начало, локалізоване в мозку, а як функції мозку. Вчення про функції мозку було прогресивним кроком в розвитку вчення про здібності. Підсумком такого підходу стали тестові випробування дітей, які спрямовувалися на оцінку здібностей, як основ навчання і виховання (Альфред Біне, Френсіс Гальтон).

У питанні про природу здібностей ми поділяємо точку зору С. Рубінштейна. У своїх роботах він висунув такі ідеї розвитку здібностей, в яких глибоко простежується гармонійний і взаємно обумовлюючий зв'язок

біологічних і соціальних факторів розвитку здібностей (Скрипченко, Долинська, 2009):

по-перше, «здібності людей формуються не тільки в процесі засвоєння продуктів, створених людиною в процесі історичного розвитку, але також і в процесі їх створення; процес же створення людиною предметного світу – це і є разом з тим розвиток ним своєї природи ... »;

по-друге, «здібності людини – внутрішні умови її розвитку, які, як і інші внутрішні умови, формуються під впливом зовнішніх – в процесі взаємодії людини з зовнішнім світом»;

по-третє, «жодна здатність не є актуальною здібністю, поки вона органічно не увібрала в себе систему відповідних суспільно вироблених операцій; але ядро здібності – це не засвоєна, чи не автоматизована операція, а ті психічні процеси, за допомогою яких ці операції, їх функціонування реалізуються, якість цих процесів ».

У сучасній психології поняття «здібності» визначається як «...індивідуальні особливості особистості, які є умовою успішного виконання тієї чи іншої продуктивної діяльності», тобто поняття «здібності» пов'язується з категоріями «особистість» і «діяльність».

Так як здатності є умовами успішності виконання тієї чи іншої продуктивної діяльності, то творчі здібності – це індивідуальні особливості особистості, що є суб'єктивними умовами успішного виконання творчої діяльності.

Психолог С. Рубінштейн зазначав, що питання про здібності зливається із запитом про розвиток дитини, а психологічний механізм формування здібностей складається з узагальнення психічних процесів, з одного боку, і відносин, з якими стикається у своїй діяльності суб'єкт, з іншого (Скрипченко, Долинська, 2009).

Психологічний механізм формування здібностей стає більш зрозумілим, якщо провести паралель між точкою зору С. Рубінштейна і поглядами Л. Виготського на формування вищих форм поведінки. За

Л. Виготським, розвиток вищих форм поведінки включає процеси оволодіння зовнішніми засобами культурного розвитку і мислення – мовою, письмом, рахунком, малюванням – і процес розвитку спеціальних вищих функцій – довільної уваги, логічного пам'яті, утворення понять тощо.

Науковець Л. Виготський показав, що між процесами навчання і розвитку існує складний взаємозв'язок, змінюється з віком учня. Він довів, що процеси розвитку не збігаються з процесами навчання. Навчання зумовлює розвиток. Стосовно проблеми розвитку творчих здібностей учнів, процес навчання здійснюється в зоні найближчого розвитку, при якому спочатку школярі вирішують відповідні завдання під керівництвом дорослих. Організація творчої діяльності учнів у зоні найближчого розвитку, є важливою умовою розвитку їх творчих здібностей (Скрипченко, Долинська, 2009).

Розвиток здібностей в процесі діяльності здійснюється через інтеріорізацію («перехід ззовні всередину») дій, за допомогою яких ця діяльність здійснюється, і через які перетворює вплив на вищі психічні функції, що в свою чергу, регулюють діяльність за принципом зворотного зв'язку.

Отож у нашому дослідженні розуміємо творчі здібності як «індивідуально-особистісні якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду; вони є сплавом багатьох якостей. І питання про компоненти творчого потенціалу людини залишаються до цих пір відкритим».

Творчі здібності молодших школярів визначаємо як індивідуальні психологічні особливості дитини, що дають змогу за відповідних умов вдало розкривати творчий потенціал, формувати та розвивати його, знаходити вихід з критичних нестандартних ситуацій та пориватися до відкриття нового.

Творчі здібності молодших школярів відрізняються від творчих здібностей старших школярів і дорослих людей. Для молодших школярів

творчість є частиною створення особистості, розвитку естетичних понять і сприйняття, а також засобом самовираження.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів – важливий аспект педагогічної діяльності та виховання дітей цього віку. Вони повинні стати активними, самостійними, вміти приймати рішення, творчо підходити до вирішення проблем, що необхідно для подальшої успішної соціалізації в суспільстві.

Творчі здібності розвиваються поступово, але нерівномірно. Початковий етап у розвитку є пристосування природних властивостей до вимог діяльності, тому на першому етапі свого розвитку здібності мають репродуктивний або наслідувальний характер. Але чим раніше і чіткіше проявляються в учня оригінальні і творчі елементи в діяльності, тим більше підстав говорити про творчі здібності. Для цього, перш за все, треба забезпечити такі умови, щоб учень як можна активніше вирішував навчальні завдання. Це можливо, коли педагог навчить учня самостійно займатися, сформує у нього необхідні для цього узагальнені навчальні вміння.

Другий етап у розвитку творчих здібностей характеризується включенням творчих елементів в навчальну діяльність, самостійністю в постановці і вирішенні питань. Створюються внутрішні передумови для саморозвитку, самовиховання і самонавчання, як основних форм розвитку творчих здібностей.

Творчі здібності можуть розвиватися то швидшими, то більш повільними темпами, в залежності від умов діяльності. Так, наприклад, яке-небудь власне відкриття способу дій або оволодіння новими способами дій створює нові можливості не тільки для підвищення продуктивності, але і для більш швидкого розвитку творчих здібностей. Навпаки, припинення пошуків, самозадоволення можуть різко знизити темп їх розвитку, тому вчителю, що поставив перед собою мету розвитку творчих здібностей в учнів, необхідно знати і пам'ятати умови, що забезпечують успіх його діяльності.

На розвиток особистісних якостей учнів і, в першу чергу, на розвиток творчих здібностей учнів, спрямовані сучасні концепції технологій і систем розвиваючого, проблемного і особистісно-орієнтованого навчання. В їх основу покладено класичні принципи дидактики: науковості, доступності, системності і послідовності наочності, свідомості і активності, зв'язку навчання з життям. Розглянемо основні концептуальні дидактичні положення цих технологій.

Система розвиваючого навчання Л. Занкова набула поширення в 50-ті роки ХХ століття. Основними цілями цієї системи навчання є: створення основи для всебічного гармонійного розвитку особистості і високий загальний розвиток особистості (Скрипченко, Долинська, 2009).

В якості основних дидактичних принципів, покладених в основу своєї системи, Л. Занков висуває наступні (Грушко, 2004):

- цілеспрямований розвиток учнів на основі комплексної розвиваючої системи;
- системність і цілісність змісту;
- провідна роль теоретичних знань;
- навчання на високому рівні складності;
- включення в процес навчання не тільки раціональної, а й емоційної сфери;
- проблематизація змісту;
- індивідуальний підхід в навчанні;
- варіативність навчання;
- робота над розвитком кожної дитини.

Основними формами організації навчального процесу в системі розвивального навчання Л. Занкова є класно-урочна, академічна і клубна, групова і індивідуальна форми навчальної роботи. Провідною формою залишається урок, але його функції та форми організації можуть істотно варіюватися. Цілі уроків, крім засвоєння знань, відпрацювання умінь і перевірки їх засвоєння, підкоряються, в першу чергу, розвитку особистісних

якостей учнів. Діяльність дітей по пізнанню носить перетворюючий характер, в ході якої учні спостерігають, порівнюють, класифікують, встановлюють закономірності, роблять висновки тощо.

Головною методичною метою є створення на уроці умов для прояву пізнавальної активності учнів на основі співробітництва вчителя і учня. Ця мета досягається наступними шляхами: створенням учителем проблемної ситуації; складанням і обговоренням плану уроку спільно з учнями; створенням атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу; стимулюванням учнів до висловлювань; використанням в ході уроку дидактичного матеріалу; оцінюванням не тільки кінцевого результату, але і процесу діяльності кожного учня.

Аналізуючи основні ідеї розвиваючого навчання Л. Занкова, можна зробити наступний висновок: розглянута система навчання поєднує в своїй методиці раціональне і емоційне, колективне і індивідуальне, інформаційні і проблемне пізнання, а також його методи: дедуктивний та індуктивний, пояснювальний і пошуковий.

Проблема розвитку особистісних якостей, в тому числі і творчих здібностей, учнів в процесі навчання розглядається і в концепції розвивального навчання, створеної психологами Д. Ельконіним і В. Давидовим (Скрипченко, Долинська, 2009). Технологія розвиваючого навчання Д.Б. Ельконіна, В.В. Давидова спрямована на розвиток логічного, теоретичного мислення.

Основними цілями автори вважають:

- формування в учнів теоретичної свідомості і мислення;
- оволодіння учнями не стільки знаннями, вміннями і навичками, скільки способами розумових дій;
- відтворення в навчальній діяльності логіки наукового пізнання.

У даній технології виділяють такі способи розумових дій: змістовний аналіз, змістовне абстрагування, емпіричне узагальнення, теоретичне або

змістовне узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, змістовна рефлексія.

В рамках цієї теорії В. Давидов розробляє теорію навчальної діяльності, яка покладена в основу технології розвиваючого навчання. На його думку, навчальна діяльність – це творче перетворення об'єкта вивчення, що дозволяє розвивати теоретичне мислення, тобто це таке вивчення матеріалу, при якому з'ясовується походження, становлення і розвиток предмета. Навчальна діяльність спрямована на отримання внутрішніх результатів, на досягнення теоретичного рівня розвитку мислення, тобто направлена на зміни самого себе як суб'єкта навчання. Вона характеризується наявністю в учня внутрішніх пізнавальних мотивів, що йдуть від пізнавальних потреб; наявністю мети свідомої зміни; наявністю позиції учня як повноцінного суб'єкта діяльності; спрямованістю особистості на засвоєння теоретичних знань і системи навчальних дій; оволодінням загальними принципами вирішення завдань певного класу. Навчальна діяльність представляє собою аналог дослідницької діяльності, в процесі якої учні самостійно виводять правила, закономірності і закони.

Організувати таку діяльність – найбільш складне завдання вчителя. Вона вирішується за допомогою різних методів і методичних прийомів: проблемного викладу матеріалу, навчальних завдань, колективних та групових методів вирішення навчальних проблем, нових методів оцінки результату тощо. Основними формами організації навчального процесу в рамках даної технології є класно-урочна, групова і диференційована.

Технологія проблемного навчання, заснована американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, також відноситься до технологій розвиваючого навчання. Сучасна теорія проблемного навчання, елементи якої представлені в багатьох сучасних інноваціях, розроблена рядом дослідників: І. Лернером, А. Матюшкіним, М. Махмутовим, М. Скаткіним. (Волкова, 2007).

Найважливішою метою проблемного навчання, на думку авторів, є розвиток пізнавальних і творчих здібностей учнів. І. Лернер зазначає важливість творчої діяльності для здійснення цього розвитку, так як досвід творчої діяльності включається в зміст освіти поряд з її компонентами (знання, способи діяльності, досвід творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісних відносин).

Умовами успішного досягнення цілей проблемного навчання є:

- проблематизація навчального матеріалу;
- пізнавальна активність учня;
- зв'язок навчання з життям дитини, з грою, працею.

Для створення проблемних ситуацій вчителем застосовуються такі методичні прийоми:

- приведення учнів до протиріччя і пропозиція їм самим знайти спосіб його розв'язання;
- виклад різних точок зору на одне і те ж питання;
- розгляд учнями явища з різних позицій;
- спонукання учнів робити порівняння, узагальнення, висновки із ситуації, зіставлення фактів;
- формулювання конкретних питань на узагальнення, обґрунтування, конкретизацію, логіку міркування;
- пропозиція учням для вирішення проблемних завдань (з недостатніми або надлишковими вихідними даними, з невизначеністю в постановці питання, з суперечливими даними, з явно допущеними помилками, з обмеженим часом на рішення).

Технологія проблемного навчання багатоваріантна. В її рамках застосовуються пошукові та дослідницькі методи навчання, при яких школярі ведуть самостійний пошук і дослідження шляхів вирішення проблем й активно та творчо здобувають і застосовують знання.

До групи педагогічних технологій, які працюють на основі активізації і інтенсифікації діяльності учня, входять також ігрові технології, особистісно-орієнтована технологія навчання (І. С. Якиманська). (Волкова, 2007).

В основу ігрових технологій покладена гра, як вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоврядування поведінки. Більшість ігор відрізняє вільна розвиваюча діяльність, її творчий, активний характер, емоційна піднесеність, наявність прямих або непрямих правил і тимчасова послідовність її розвитку.

У структуру гри як процесу входять: цілепокладання, планування, реалізація мети, аналіз результатів. Мотивація ігрової діяльності передбачає можливість вибору, елемент змагальності, задоволення потреб у самоствердженні та самореалізації.

Розрізняють такі види ігор:

- навчальні, тренувальні, узагальнюючі, контролюючі;
- пізнавальні, виховні, розвиваючі;
- репродуктивні, творчі;
- комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні та інші.

У процесі ігрової діяльності відбувається не тільки розширення кругозору учня і формування його знань і умінь, а й реалізація розвивальних цілей. В ході гри отримують розвиток сприйняття і спостережливості, уваги, пам'яті, мислення і уяви, розвиваються творчі здібності учнів.

В основу особистісно-орієнтованого навчання покладено суб'єктивний досвід життєдіяльності, набутий дитиною ще до школи в умовах соціокультурного оточення, зокрема, сім'ї. Суб'єктивність особистості (індивідуальність) проявляється у вибірковості до пізнання світу, в стійкості цієї вибірковості, в способах опрацювання навчального матеріалу, емоційно-особистісному ставленні до пізнання. При такому підході учень не стає суб'єктом навчання, а є ним спочатку, як носій суб'єктивного досвіду (Волкова, 2007).

Основними цілями особистісно-орієнтованого навчання є:

- розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей кожного учня;
- максимальне виявлення, розвиток і використання індивідуального досвіду дитини;
- надання допомоги в самопізнанні, самовизначенні і саморозвитку особистості, а не формування наперед заданих властивостей.

Освітній процес в рамках даної системи будується на навчальному діалозі учня і вчителя, який спрямований на спільне конструювання навчальної діяльності. При цьому враховується індивідуальна вибірковість учня до змісту, виду, форми навчального матеріалу, його мотивація, прагнення використовувати отримані знання самостійно, за власною ініціативою, в ситуаціях не заданих навчанням. Основними формами організації навчального процесу в даній системі є класно-урочна і індивідуально-диференційована, остання з яких є провідною.

З аналізу сутності сучасних технологій навчання можна зробити наступний висновок, що є, на наш погляд, важливим для вирішення проблеми розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання: для розвитку особистісних якостей, включаючи творчі здібності, вчителю необхідно організувати розвиваючий процес навчання, взявши за його основу елементи технологій розвиваючого навчання.

Для оволодіння технологіями розвиваючого навчання і успішного впровадження їх в педагогічну практику вчителю необхідно пройти спеціальне навчання цих технологій. На жаль, в даний час таке навчання в системі вищої педагогічної освіти практично не здійснюється.

Нам видається можливою та необхідною організація такої підготовки майбутнього вчителя, яка дозволить забезпечити успішне включення в традиційну технологію навчання елементів творчої діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей учнів.

До початку організації творчої діяльності учнів з метою розвитку їх творчих здібностей, учитель повинен явно представляти прогнозований результат такої діяльності, яку організує їм в «зоні найближчого розвитку».

Під фактором розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання ми будемо розуміти причину, рушійну силу, яка впливає на процес і результат їх розвитку, що визначає характер і окремі риси процесу і результату розвитку творчих здібностей (Гірний, Савчин, 2011).

Найважливішими з них, на наш погляд, є:

1. Творча активність і потреба у творчій діяльності;
2. Умови розвитку творчих здібностей учнів;
3. Джерела стимулювання творчих здібностей;
4. Методи розвитку творчих здібностей;
5. Засоби розвитку творчих здібностей;
6. Облік вікових особливостей та інтересів учнів, вікового своєрідність діяльності.

Велике значення в розвитку творчих здібностей мають творча активність індивіда і його потреба в творчій діяльності. За результатами досліджень Н. Лейтес (Підласий, 2010), однією з істотних причин швидкого та інтенсивного розвитку дітей з високим рівнем інтелекту є їх потреба в діяльності, любов до праці і задоволення від напруженої розумової роботи. Як правило, з раннього дитинства такі діти самостійно займаються, швидко здобуваючи нові знання як засіб для отримання подальших знань. Діти з недостатньо розвиненими здібностями виявляють обмежену активність, і розвиток їх здібностей не в останню чергу залежить від її прояву.

«Активність виражає не саму діяльність, а її рівень і її характер» (Підласий, 2010) і впливає на усвідомлення мотивації творчої діяльності. А оскільки творчі здібності неможливо розвивати без включення учнів в творчу діяльність, то активність, безумовно, впливає на усвідомлення учнями сутності творчої діяльності, на формування потреби в ній.

Про творчу активність індивіда можна судити:

- за рівнем самостійності;
- по неординарності прийнятих рішень;
- за вмінням висувати альтернативні варіанти по конструюванню, моделюванню і організації своєї творчої діяльності в цілому або ж її елементів;
- за вмінням відійти від готових програм, якщо цього вимагають умови і обставини;
- по прагненню до поліпшення і вдосконалення існуючого і форм творчої діяльності.

Зв'язок творчих здібностей і творчої активності простежується в багатьох концепціях формування здібностей (В. Крутецкий, В. Андреев). Зокрема, В. Андреев пише, що творча активність характеризується підвищеною чутливістю особистості до вирішення протиріччя і проблем у певній сфері творчої діяльності(Підласий, 2010).

Мотиви включення в творчу діяльність необхідно формувати не тільки в учнів. Якщо вчитель ставить перед собою завдання розвитку творчих здібностей учнів, то, перш за все, у нього самого повинні бути сформовані мотиви власного включення в організовану ним творчу діяльність учнів. Творча активність учителя безумовно буде впливати на формування подібного мотиву в учнів, тому нам здається необхідним розвиток творчої активності студента-майбутнього вчителя в процесі його навчання в ЗВО.

Для розвитку в учнів творчих здібностей слід дотримуватися певних умов. Аналіз літературних джерел показав наявність різних підходів до виділення системи умов, що впливають на розвиток здібностей в учнів, а точніше на успішність діяльності вчителя з розвитку цих здібностей.

Учені В. Богословський, А. Степанов виділяють наступні умови успішності такої діяльності вчителя (Волкова, 2007).. Учитель повинен:

- знати дитину в усіх відношеннях (умова складання плану формування її здібностей);
- забезпечувати творчий характер процесу навчання;

- поєднувати навчання з практикою, з працею;
- вести систематично профорієнтаційну роботу, з тим щоб кожний школяр міг вільно вибрати відповідно до своїх схильностей і здібностей спеціальність і почати готуватися до неї вже в шкільні роки;
- формувати активні риси особистості, в першу чергу самостійність, працьовитість і організованість, без чого неможливо реалізація потенційних сил і здібностей індивіда і максимальний їх розвиток в діяльності;
- поєднувати загальні вимоги з індивідуальним підходом до учнів.

Зрозуміло, для того, щоб учень міг би розвинути творчі здібності в даній області, йому повинен бути властивий і інтерес до цієї області, і організованість, і цілеспрямованість тощо.

Суттєвими для розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання є наступні умови:

- 1) облік індивідуально-психологічних особливостей кожного учня;
- 2) облік вікових закономірностей здійснюваної учнями навчальної діяльності;
- 3) облік інтересу дитини до даного предмету, його активність, позитивне ставлення до нього;
- 4) наявність в учня певних знань, умінь і навичок в стосовно предмета;
- 5) наявність творчого характеру процесу навчання;
- 6) формування в учнів активних рис особистості: самостійності, організованості, наполегливості, самокритичності тощо.

Поряд зі сприятливими необхідно виділити умови, які гальмують розвиток творчих здібностей:

1. Конформізм, тобто легка сугестивність (піддатливість, наслідування, відсутність самостійності).
2. Внутрішня і зовнішня цензура (якщо люди бояться власних ідей, то вони схильні до пасивного реагування на навколишнє і не намагаються творчо вирішувати виникаючі проблеми);
3. Ригідність – недостатня рухливість, переключення;

4. Бажання знайти відповідь негайно (звідси часті непродумані відповіді, рішення);

5. Відсутність критичного мислення.

Для успішності процесу розвитку творчих здібностей суттєве значення мають джерела їх стимулювання: зміст навчального матеріалу; процес організації творчої діяльності учнів; відносини, що складаються в цьому процесі між учасниками.

Навчання, орієнтоване на розвиток творчих здібностей, має будуватися на основі всіх взаємопов'язаних джерел, але базовим з них все-таки є зміст навчального матеріалу. Разом з тим опора тільки на вищевказане джерело стимулювання в розвитку творчих здібностей без відбору відповідних засобів, методів і форм навчання не забезпечує необхідного результату.

Відносини між учнями та учителями, що складаються під час творчої діяльності в процесі навчання, є важливим джерелом стимулювання розвитку творчих здібностей учнів.

Найбільша стимуляція розвитку творчих здібностей учнів відбувається на основі суб'єктно-суб'єктних відносин.

Саме, в цих умовах може відбуватися єдина творча діяльність, що захоплює і своїм процесом і отриманням результату. У творчій діяльності кожен її учасник стає умовою і засобом розвитку іншого. Сам учень стає активним творчим суб'єктом навчального процесу. При таких відносинах активізується робота розумових процесів кожного з учасників діяльності. Діяльність набуває особистісну значущість для учнів.

Для оволодіння майбутнім вчителем сутністю суб'єктно-суб'єктних відносин і вмінням організувати їх в процесі навчання, необхідна організація таких відносин викладачів і майбутніх учителів в процесі отримання студентами професії вчителя (Пріма, Чапюк, 2017).

Для формування творчих якостей особистості, її творчих здібностей в процесі навчання необхідно використовувати відповідні методи їх розвитку: виконання творчих завдань, постановка і вирішення проблем, створення

проблемних ситуацій, проведення дискусій, створення креативного поля, переклад ігрової діяльності на творчий рівень.

Розглянемо докладніше кожен з них.

Творче завдання являє собою навчальне завдання, для вирішення якого учню необхідно використовувати знання, прийоми та методи вирішення, що ніколи раніше ним не застосовувалися. Найбільший творчий потенціал містять такі види навчальних завдань і вправ, як твір, рисунок, придумування завдань і вправ, складання завдань, ребусів, головоломок, написання віршів. Систематичне проведення таких завдань привчає постійно думати і шукати різні варіанти виконання навчальних завдань.

Постановка і вирішення проблеми. Суть цього методу полягає в проектуванні навчального матеріалу уроку у вигляді доступної, образної і яскравої проблеми. Цей метод близький до методу творчих завдань, але має значну перевагу, так як будь-яка ясно поставлена перед учнями проблема відразу включає їх в пошуки шляхів її вирішення.

Дискусія – організація обговорення матеріалу – метод навчання, оснований на обміні думками з певної проблеми. Точка зору, висловлена учнями в ході дискусії, може відображати як їх власну думку, так і спиратися на думки інших осіб. Добре проведена дискусія має велику навчальну і виховну цінність. Вона вчить більш глибокому усвідомленню проблеми, вмінню захистити свою позицію, рахуватися з думками інших. Дискусію доцільно проводити в тому випадку, коли учні вже мають значний ступінь самостійності мислення.

Створення креативного поля. Сам термін використовувався вперше Д. Богоявленською і позначав простір можливих творчих рішень.

Суть методу полягає в його постійній дії на учнів. Одного разу дозволивши учням знайти «свій» спосіб вирішення, розповісти про нього і довести його правильність, учитель «включає» механізм постійного пошуку в учнів (Янкович, 2014).. Робота в креативному полі дозволяє здійснювати діяльність двох видів. Перша – діяльність по виконанню навчального

завдання, причому в максимально короткий термін і відповідно до вимог вчителя. Друга – діяльність з аналізу матеріалу, виявлення невиявлених ще закономірностей і варіантів рішення – виходить з індивідуальних, «внутрішніх» критеріїв оцінки успішності рішення (кожна нова знахідка одного учня буде «заражати прикладом» інших, мотивувати пошук іншими).

Переклад ігрової діяльності на творчий рівень. Суть цього методу полягає у введенні в добре відому учням гру нових елементів: додаткового правила, нової зовнішньої обставини, чергового творчого завдання. В якості головної вимоги до вибору нового елемента виступає виникнення після його введення ситуації, способи виходу з якої в класі ще не вивчалися.

Застосування вчителем вищевказаних методів в процесі навчання забезпечує активізацію навчальної діяльності учнів, перетворюючи її в систематичну пошукову діяльність. В результаті пошукової діяльності формується досвід творчого засвоєння знань і, що ще важливіше, відходить засвоєння способів творчої діяльності та розвиток творчих здібностей. (Ярощук, 2017). Необхідне регулярне включення розглянутих методів розвитку творчих здібностей в процес підготовки майбутнього вчителя.

На основі аналізу літературних джерел можна виділити засоби, які сприятимуть розвитку творчих здібностей, пов'язані:

- зі змістом навчального матеріалу;
- з організацією творчої діяльності учнів в процесі навчання.

Під засобами розвитку творчих здібностей ми будемо розуміти сукупність предметів матеріальної і духовної культури і видів діяльності, за допомогою яких ставляться і (або) вирішуються завдання їх розвитку.

Засобами, пов'язаними зі змістом навчального матеріалу, можуть слугувати:

- практична значущість навчального матеріалу;
- новизна навчального матеріалу;
- відповідність змісту сучасним досягненням науки;
- цікавість навчального матеріалу;

- логіка побудови навчального матеріалу;
- міжпредметні зв'язки.

Засобами, пов'язаними з організацією творчої діяльності, можуть бути:

- різноманіття форм самостійності учнів;
- оволодіння новими способами творчої діяльності;
- проблемність в навчанні і виникаючі на її основі елементи дослідження;
- включення різних творчих і практичних робіт;
- різноманіття форм контролю, самоконтролю і оцінки результатів діяльності учнів.

Засоби розвитку творчих здібностей виступають в освітньому процесі у взаємній обумовленості, отже, і їхню соціальна значимість, в процесі розвитку творчих здібностей учнів, також визначається їх оптимальною взаємодією і їх взаємозумовленістю.

Для оволодіння учителем системою засобів, що дозволяють організовувати творчу діяльність учнів в процесі навчання, необхідно використовувати виділену систему засобів в підготовці вчителя до розвитку творчих здібностей у школярів (Ярошук, 2017).

При розвитку творчих здібностей вчителю необхідно орієнтуватися на перспективи, резерви і завдання розвитку здібностей в даному віці. При цьому треба виходити з вікової своєрідності діяльності та інтересів як важливої особистісної характеристики: в даному віці; у віці, що передує даному, і віці, наступного за даними. Підтримка і розвиток творчих здібностей має перш за все спиратися на реально досягнутий рівень знань, умінь і здібностей, що склався в попередньому віці, а також на чітке уявлення найближчих і далеких перспектив розвитку учня.

Творчість учнів невід'ємна від творчості вчителя. Щоб організувати вчення школярів і власну педагогічну діяльність на творчих засадах, учитель, по-перше, неодмінно повинен володіти мінімумом знань про творчість і творчу діяльність як вищий рівень професіоналізму, незалежно від

конкретного її змісту. По-друге, він повинен засвоїти суть навчального процесу у всій повноті його основних характеристик і свої педагогічні функції при підготовці і реалізації цього процесу(Ярошук, 2017).

З викладеного в цьому параграфі слідує:

- розвиток творчих здібностей йде в процесі творчої діяльності;
- процес навчання сприяє розвитку творчих здібностей, якщо в нього включаються елементи творчої діяльності;
- головний шлях підготовки вчителя до творчої діяльності та розвитку в ній творчих здібностей учнів – формування у нього самого творчих здібностей і оволодіння ним самим досвідом творчої діяльності.

Зауважимо, розвиток творчих здібностей молодших школярів залежить від рівня готовності вчителя до забезпечення цього процесу як показника підготовки, що і стало наступним завданням нашого дослідження.

1.2 Готовність майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів як результат професійної підготовки

Як зазначалось у параграфі 1.1. важливим чинником у розвитку творчих здібностей виступає учитель, його підготовка та рівень готовності зокрема.

Даний параграф присвячений побудові і обґрунтуванню структури підготовки студентів – майбутніх вчителів до діяльності, пов'язаної з розвитком творчих здібностей учнів в процесі навчання.

У літературі, як психологічній, так і в педагогічній, досить повно аналізуються сутність понять «готовність» і «готовність до педагогічної діяльності». Готовність трактується в ній як установка (Д. Узнадзе) і як стартовий стан (О. Чернікова). Конкретний стан готовності до дії визначається поєднанням факторів, що характеризують різні сторони готовності: фізична підготовка, психічні умови готовності тощо.

Великий внесок у розробку психологічних аспектів проблеми готовності внесли дослідження Б. Ананьєва, М. Дяченко, С. Рубінштейна, В. М'ясищева.

Особлива увага до цієї проблеми була приділена і педагогами. Це постало в інтересі до готовності випускників педагогічних ЗВО до окремих видів педагогічної діяльності: до роботи класного керівника (О. Антипова), до вирішення виховних завдань в процесі навчання (Т. Садчикова), до постановки виховної роботи в школі.

Разом з тим, готовність розглядається в безпосередньому зв'язку з формуванням, розвитком, вдосконаленням психічних процесів, властивостей особистості, необхідних для успішного виконання діяльності (Підласий, 2010). Вона розглядається і як особливий психічний стан. При цьому готовність повинна включати в себе різного роду установки на усвідомлення певної задачі, моделі вірогідної поведінки; на визначення спеціальних способів діяльності; на оцінку своїх можливостей в їх співвідношенні з прогнозованими труднощами і необхідністю досягнення певного результату. В цьому випадку готовність до діяльності – цілісний прояв особистості.

Готовність до певної діяльності можна визначити як сукупність стійких рис особистості, її складну інтегральну якість, яка формується під впливом зовнішніх і внутрішніх умов. До зовнішніх умов належить обстановка, в якій відбувається діяльність; до внутрішніх – стійкі психічні особливості, властиві окремим людям.

Готовність випускника педагогічного ЗВО до діяльності по розвитку творчих здібностей в учнів в процесі навчання слід розглядати як складне соціально-психологічне явище, як інтегральний прояв ряду властивостей особистості з спрямованістю на творчу діяльність. Результативність цієї діяльності визначається не тільки освіченістю педагога, але і ступенем сформованості його мотиваційної, інтелектуальної, емоційної, вольової сфери, психофізіологічними особливостями, що забезпечують йому високу професійну працездатність, творчий підхід до справи(Костюк, 1976).

Готовність майбутнього педагога до розвитку творчих здібностей молодших школярів розуміємо як складну особистісну характеристику, що включає цілі, мотиви діяльності з креативного розвитку учнів, фахові компетентності щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів. Даний вид готовності не тільки проявляється в професійно-педагогічній діяльності, а також в ній формується і розвивається.

Готовність майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів визначається сформованістю її компонентів: *мотиваційно-вольового, когнітивно-діяльнісного, операційного, оціночного.*

Таблиця 2.1

Характеристика компонентів сформованості готовності майбутнього учителя до розвитку творчих здібностей учнів

<i>Компонент</i>	<i>Характеристика</i>
<i>Мотиваційно-вольовий</i>	система потреб, мотивів і цілей організації творчої діяльності молодших школярів, професійна спрямованість особистості майбутнього вчителя на розвиток творчих здібностей учнів.
<i>Когнітивно-діяльнісний</i>	наявність у студентів знань з теорії та методики розвитку творчих здібностей молодших школярів. Обсяг когнітивного компоненту готовності включає: <ul style="list-style-type: none"> • знання суті творчої діяльності, методів і прийомів організації творчої діяльності учнів в процесі навчання; • знання суті творчих здібностей молодших школярів; • знання умов творчого розвитку учнів; • знання методики розвитку творчих здібностей особистості, а саме пізнавального інтересу, творчого мислення, інтуїції та творчої уяви; • знання методики діагностики творчих здібностей молодших школярів.
<i>Операційний</i>	система умінь та навичок розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання. Зміст операційного компоненту визначається: <ul style="list-style-type: none"> • системою умінь і навичок організації творчої діяльності у процесі навчання;

	<ul style="list-style-type: none"> • практичними вміннями та навичками створення творчої атмосфери в класі; залученні дітей до активних методів навчання, а саме ігрових, проблемних, евристичних, дослідницьких, інтерактивних методів; володінні методикою створення творчих завдань; комбінуванні колективної, групової, індивідуальної форм навчальної роботи; • вміннями та навичками діагностики творчих здібностей молодших школярів.
<i>Оціночний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • вміння аналізувати правильність постановки цілей розвитку творчих здібностей учнів, їх «переведення» в конкретні завдання; • вміння аналізувати відповідність змісту діяльності учнів поставленим завданням; • вміння аналізувати ефективність застосовуваних методів, прийомів творчої діяльності; • вміння аналізувати відповідність застосовуваних організаційних форм творчої діяльності віковим особливостям учнів, змісту навчального матеріалу; • вміння аналізувати причини успіхів і невдач, помилок і труднощів у ході реалізації поставлених завдань розвитку творчих здібностей учнів; • вміння аналізувати досвід своєї діяльності з розвитку творчих здібностей учнів.

Ці компоненти визначають теоретичну і практичну готовність студента-випускника до розвитку творчих здібностей учнів.

Для створення повної картини системи підготовки студента-випускника до такого роду діяльності нами використовувався метод моделювання. При побудові моделі підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів ми спиралися як на досвід педагогічних досліджень, так і на загальнонаукові уявлення і вимоги, що ставляться до процесу моделювання і обираються відповідно до специфіки наших дослідницьких завдань.

Загальною властивістю всіх моделей є їх здатність, так чи інакше, відображати дійсність. Модель в експерименті виконує двояку роль: вона

одночасно є і об'єктом вивчення (оскільки вона заміняє інший, справжній об'єкт), і експериментальним засобом (оскільки вона є засобом пізнання цього об'єкта) (Волкова, 2007).

У дидактиці надається велике значення методу моделювання, що розкриває елементи конструкції дидактичної моделі. Ними є: стандарт освіти, навчальний план, програми, навчальні матеріали, дидактичні вказівки вчителя. Всі ці елементи мають знакове або текстове вираження, а функціонують з метою стимулювання активної пізнавальної діяльності школярів і її послідовного розвитку.

Виходячи з вищесказаного, проєктована модель підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти до діяльності, пов'язаної з розвитком творчих здібностей школярів повинна відобразити:

- істотні сторони і ознаки кінцевої мети такої підготовки майбутніх вчителів, яка визначається як готовність студента випускника до такого роду діяльності;

- саму систему підготовки як систему відносин.

Структура готовності студентів до педагогічної діяльності достатньо складна. Вона вимагає виділення мотиваційного, орієнтаційного, операційного, вольового і оцінного компонентів. Достатня розвиненість, виразність та їх цілісна єдність – показник високого рівня професійної готовності фахівця до праці, його активності, самостійності, творчості. Питання готовності студентів до професійної діяльності слід розглядати з позицій цілісної особистості, з урахуванням ролі мотивів і психічних процесів (Ю. Кулюткин, О. Абдулліна та інші).

Такий підхід до визначення готовності студентів до діяльності з розвитку творчих здібностей дозволяє нам виділити основні компоненти її сформованості:

1. Мотиваційно-вольовий;
2. Когнітивно-діяльнісний;
3. Операційний;

4. Оціночний.

Мотиваційно-вольовий компонент, на наш погляд, є основоположним, сформованість якого в процесі підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів вплине на успішне досягнення кінцевої мети цього процесу – сформованості готовності.

Мотив – це внутрішнє спонукання людини до виконання визначеного роду діяльності. Виходячи з цього необхідно перш за все потурбуватися про формування у майбутнього вчителя стійких мотиваційних утворень до розвитку творчих здібностей учнів в організованому ними процесі навчання.

Існує два механізми формування мотивації. Перший з них полягає у тому, що стихійно сформовані або спеціально організовані викладачем умови навчальної діяльності та взаємин вибірково актуалізують окремі ситуативні спонукання, які при систематичній актуалізації поступово переходять в стійкі мотиваційні умови. Другий механізм полягає в засвоєнні майбутнім вчителем цілей, ідеалів, змісту спрямованості особистості, які повинні у нього сформуватися і які сам майбутній учитель повинен поступово перетворити з зовні витлумачених у внутрішньо прийняті і реально діючі: потяг, бажання, інтереси, схильності, світогляд, переконання. У цих формах спрямованості особистості виявляються і відносини, і моральні категорії особистості, і різні форми потреб(Костюк, 1976).

Повноцінне формування мотиваційного компонента готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів повинно включати в себе обидва механізми.

У процесі навчання, спрямованого на розвиток творчих здібностей учнів, вчителю важливо підтримати розвиток пізнавальних потреб школярів. У початковій школі підтримати їх допитливість, в середній і старшій – потреби у творчій діяльності.

Це можливо лише при наявності у самого вчителя сформованої пізнавальної потреби, що спонукає його до організації спільної творчої діяльності з учнями, до розвитку їх творчих здібностей.

Поряд з інтересом, потреби виступають як джерело вольового процесу.

Величезне значення для ефективності діяльності майбутнього вчителя по розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання має інтерес до професійної діяльності, причому важливий професійний інтерес як особистісний психічний стан, що виражає спрямованість особистості, її прагнення.

Залежно від ступеня усвідомленості прагнення поділяються на захоплення, бажання. Прагнення в свою чергу виражаються в постановці цілей.

Потяг – це прагнення, в якому усвідомлюється лише невдоволення якимось станом, але не усвідомлюється мета його зміни, шляхи і засоби її досягнення. Коли виникає усвідомлений зв'язок між потягом, неусвідомлено виражає потреба, і предмет, який здатний цю потребу задовольнити, потяг переходить в бажання, воно ніби набуває предметності, отримує свій мотив. Тут з'являються можливості для організації дії. У міру посилення захоплення переходить в бажання, яке означає не тільки знання мети, а й прагнення до її реалізації, впевненість в її досягненні, спрямованість на оволодіння предметом бажання і відповідними засобами, переконаність в необхідності(Костюк, 1976).

Виходячи з цього в якості елементів вольового компонента готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів, можна виділити сформовані: професійний інтерес, що виражає потяг до педагогічної професії як творчої; бажання творчо організувати власну професійну діяльність; бажання розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання.

На рівні особистості прояв волі знаходить своє вираження у властивостях, що розглядаються як:

- поведінкові (сила волі, наполегливість, витримка);
- характерологічні (енергійність, рішучість, сміливість, володіння собою, впевненість в собі);
- моральні (відповідальність, дисциплінованість, принципи);

- ділові (діловитість, ініціативність, організованість, старанність).

Важливим моментом є і емоційна підтримка вольових зусиль людини при вирішенні нею важких навчальних завдань, прагнення до того, щоб вона отримувала задоволення від зробленого.

Орієнтаційний компонент включає систему вказівок, на яку реально спирається людина при виконанні дії. Інакше кажучи, орієнтаційний компонент можна назвати орієнтовною основою дії. Відмінності в повноті і способі отримання орієнтовної основи дії служать підставою для виділення різних її типів (Трофімов та ін., 2005).

Перший тип характеризується неповним складом орієнтовної основи, орієнтири представлені в індивідуальному вигляді і виділяються самим суб'єктом шляхом проб і помилок. Процес формування дії на такий орієнтовній основі йде повільно, з великою кількістю помилок.

Другий тип характеризується наявністю всіх умов, необхідних для правильного виконання дії. Формування дій при такій орієнтовній основі йде швидко і безпомилково. Однак схема перенесення дій обмежена схожістю конкретних умов її виконання.

Орієнтовна основа третього типу має повний склад, орієнтири представлені в узагальненому вигляді, характерному для цілого класу явищ. У кожному конкретному випадку орієнтовна основа дії складається суб'єктом самостійно за допомогою загального методу, який йому дається. Дії, сформовані на основі цього типу, притаманні швидкість і безпомилковість процесу формування дії, а також велика широта.

Майбутньому вчителю схема орієнтовної основи діяльності може бути дана в готовому вигляді (у вигляді навчальної карти) або ж складена ним самим під керівництвом викладача.

Орієнтовна основа діяльності майбутнього вчителя з розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання на момент його сформованої готовності до цієї діяльності повинна включати, з однієї сторони, знання сутності творчих здібностей і умови їх розвитку; з іншої – знання суті творчої

діяльності, методів і прийомів організації творчої діяльності учнів в процесі навчання. Іншими словами, знання теорії і методики розвитку творчих здібностей. Складовими елементами цього знання є знання (Трофімов та ін., 2005):

- змісту творчої діяльності та її закономірностей;
- сутності творчих здібностей і методик їх розвитку;
- сутності процесу навчання та його структурних компонентів.

Важливою складовою орієнтовної основи діяльності також є предметні знання і знання методики викладання предмета.

Операційний компонент готовності майбутнього вчителя включає в себе сформовані у нього способи здійснення (операції) діяльності з розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

Операційний компонент готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів буде включати в себе сформовані вміння і навички, необхідні для розвитку творчих здібностей школярів.

Професійні вміння вчителя можна розділити на ті, які визначають його теоретичну готовність і ті, які визначають його практичну готовність.

Теоретична діяльність, що виявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити, передбачає наявність у вчителя аналітичних, прогностичних, проєктивних і рефлексивних умінь. Сформованість рефлексивних умінь визначатиме оцінний компонент готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

Сформованість аналітичних умінь – один з критеріїв педагогічної майстерності, так як з їх допомогою витягуються знання з практики.

Аналітичне вміння складається з ряду таких умінь:

- розчленовувати явище на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули, засоби, форми прояву);
- осмислювати кожен частину в зв'язку з цілим і у взаємодії з провідними сторонами;

- знаходити в теорії навчання ідеї, висновки, закономірності, адекватні логіці даного явища;

- правильно діагностувати педагогічне явище;

- знаходити основну педагогічне завдання (проблему) і способи її оптимального рішення.

Прогностичні вміння визначають вміння вчителя прогнозувати кінцевий результат (передбачення мети) освітнього процесу. Прогнозування спирається на знання суті і логіки педагогічного процесу, закономірностей вікового і індивідуального розвитку учнів. До прогностичних умінь, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, можна віднести:

- вміння висувати цілі і завдання з розвитку творчих здібностей кожного учня;

- вміння відбирати способи досягнення поставленої мети;

- уміння передбачати результат, з урахуванням можливих відхилень і небажаних явищ;

- вміння визначати етапи процесу навчання з метою розвитку творчих здібностей учнів;

- вміння планувати спільно з учнями діяльність з розвитку їх творчих здібностей.

До проєктивних умінь належить спеціальна група умінь, що виявляється в матеріалізації результатів прогнозування в конкретні плани навчання. Розробка проєкту освітньої роботи означає насамперед переклад на педагогічну мову цілей навчання, їх максимальну конкретизацію та обґрунтування способів їх поетапної реалізації (Пріма, Чапюк, 2017).

Проєктивні вміння, необхідні для розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання, включають:

- вміння домагатися досягнення мети і оволодіння змістом навчання в процесі вирішення конкретних педагогічних завдань;

- вміння враховувати при визначенні завдань і відборі змісту творчої діяльності учнів їхні потреби і інтереси, можливості матеріальної бази, можливості свого досвіду і особистісно-ділових якостей;

- вміння визначати комплекс домінуючих і підлеглих завдань для кожного етапу розвитку творчих здібностей учнів;

- вміння планувати систему спільних творчих справ;

- вміння планувати індивідуальну роботу з учнями з метою подолання наявних недоліків у розвитку їх творчих здібностей;

- вміння планувати систему прийомів стимулювання творчої активності учнів і стримування негативних проявів у їх поведінці;

Зміст практичної готовності вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання виражається у зовнішній діяльності, яку можна спостерігати. У ній виявляються організаторські і комунікативні вміння.

Організаторська діяльність вчителя забезпечує включення учнів в різні види діяльності і організацію діяльності колективу, що перетворює його з об'єкта в суб'єкт навчання. До організаторських вмінь відносяться мобілізаційні, інформаційні, розвиваючі і орієнтаційні.

Мобілізаційні уміння пов'язані (Пріма, Чапюк, 2017):

- із залученням уваги учнів і розвитком у них стійких інтересів до навчання, до предмета, що стимулює розвиток їх творчих здібностей;

- з формуванням потреби в знаннях і озброєнням учнів навичками навчальної роботи, що виступає в якості умови розвитку у них творчих здібностей;

- зі стимулюванням актуалізації знань і життєвого досвіду учнів з метою формування у них активного, самостійного і творчого ставлення до явищ навколишньої дійсності;

- з розумним використанням методів заохочення і покарання, створенням атмосфери співпереживання, які виступають в якості методів педагогічного впливу з метою стимулювання розвитку творчих здібностей учнів.

Інформаційні вміння зазвичай пов'язують тільки з безпосереднім викладом навчальної інформації, в той час як вони мають місце і в способах оволодіння нею. До них відносяться:

- вміння працювати з друкованими джерелами;
- вміння здобувати інформацію з інших джерел і дидактично перетворювати її з метою розвитку творчих здібностей учнів;
- вміння ясно і чітко викладати навчальний матеріал, з огляду на специфіку предмета, рівень підготовленості учнів, їх життєвий досвід і вік;
- вміння логічно правильно побудувати і вести проблемний виклад матеріалу;
- вміння поєднувати використання індуктивного і дедуктивного шляхів викладу матеріалу;
- вміння формулювати питання в доступній формі, коротко, чітко і виразно;
- вміння застосовувати технічні засоби навчання та засоби наочності.

Розвиваючі вміння припускають визначення «зони найближчого розвитку» окремих учнів, класу в цілому. До них відносяться вміння:

- застосовувати методи розвитку пізнавальних процесів, особистісних якостей, в тому числі і творчих здібностей (створювати проблемні ситуації, формулювати проблеми, створювати «креативне поле», вести евристичну бесіду тощо);
- стимулювати пізнавальну самостійність, активність учнів, творче мислення, потребу у творчій діяльності);
- створювати умови для розвитку індивідуальних особливостей.

Орієнтаційні вміння спрямовані на формування морально-ціннісних установок учнів і їх наукового світогляду, прищеплення стійкості інтересу до навчальної діяльності та до науки, організацію спільної творчої діяльності, що має на меті розвиток соціально значущих якостей особистості.

Організаторські вміння тісно пов'язані з комунікативними, від яких залежить встановлення доцільних взаємин вчителя з учнями, вчителі з

колегами, вчителі з батьками. Комунікативні вміння представлені у вигляді взаємопов'язаних груп перцептивних умінь, власне умінь спілкування (вербальних) і умінь і навичок педагогічної техніки (Пріма, Чапюк, 2017).

Проявляючись на початковій стадії спілкування, перцептивні вміння зводяться до найбільш загального вміння розуміти інших. А для цього необхідні знання, насамперед, ціннісних орієнтацій іншої людини, які знаходять вираження в її ідеалах, потребах і інтересах, в рівні домагання. Сукупність перцептивних умінь, наявність яких у вчителя необхідна для розвитку творчих здібностей учнів, можна представити таким взаємопов'язаним рядом:

- сприймати і інтерпретувати відповідно до цілей і завдань творчої діяльності інформацію про сигнали від учнів;

- глибоко проникати в особистісну суть учнів, встановлювати їх індивідуальну своєрідність, на основі швидкої оцінки зовнішніх характеристик школяра і манер поведінки визначати внутрішній світ, спрямованість і можливі майбутні дії учня;

- визначати до якого типу особистості і темпераменту відноситься учень; за незначними ознаками вловлювати характер його переживання, стану;

- бачити головне в учня, визначати його ставлення до соціальних цінностей.

Наявність у вчителя перцептивних умінь становлять необхідну передумову успішності педагогічного спілкування на всіх етапах організації творчої діяльності учнів.

Оціночний компонент готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання включає в себе сформовані у нього вміння здійснювати контрольну-оцінну діяльність, направлену на себе. Виділення цих умінь обумовлено, перш за все, тією обставиною, що аналіз результатів діяльності з розвитку творчих здібностей учнів без ретельного аналізу умов їх отримання не може вважатися нормою. Кінцеві результати з

розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання можуть бути як позитивними, так і негативними. Негативні результати можуть мати різні причини. Для вчителя дуже важливо встановити, якою мірою як позитивні, так і негативні результати є наслідком його діяльності. Звідси і виникає необхідність аналізувати власну діяльність, для чого і потрібні особливі вміння:

- вміння аналізувати правильність постановки цілей розвитку творчих здібностей учнів, їх «переведення» в конкретні завдання;

- вміння аналізувати відповідність змісту діяльності учнів поставленим завданням;

- вміння аналізувати ефективність застосовуваних методів, прийомів творчої діяльності;

- вміння аналізувати відповідність застосовуваних організаційних форм творчої діяльності віковим особливостям учнів, змісту навчального матеріалу;

- вміння аналізувати причини успіхів і невдач, помилок і труднощів у ході реалізації поставлених завдань розвитку творчих здібностей учнів;

- вміння аналізувати досвід своєї діяльності з розвитку творчих здібностей учнів.

Розвиток і становлення готовності студентів до розвитку творчих здібностей проходить кілька етапів (Підласий, 2010):

- поінформованість про професію;

- отримання необхідних знань, умінь і навичок;

- реалізація знань, умінь і навичок в конкретних умовах професійної діяльності;

- самовдосконалення і саморозвиток: (розвиток професійних мотивів, позитивного ставлення до обраної спеціальності, підвищення вимогливості до себе, самокритичності).

В результаті проходження цих етапів, готовність студентів до розвитку творчих здібностей учнів стає стійкою особистісною якістю. Оцінка

досягнення студентом того чи іншого рівня готовності здійснюється тільки в ході його педагогічної практики в школі.

Підготовка майбутніх учителів у педагогічному ЗВО до діяльності з розвитку творчих здібностей в учнів повинна починатися з їх інформування про педагогічну діяльність, як творчу. В єдності з вимогами трьох зазначених вище рівнів готовності до формування творчих здібностей в учнів, у студентів повинна сформуватися потреба в оволодінні творчою діяльністю, реалізація її в конкретних умовах, самовдосконалення і саморозвиток в педагогічній діяльності, як творчій.

Проведений аналіз шляхів і умов підготовки студентів до діяльності з розвитку творчих здібностей в учнів дозволив виділити чотири її етапи (Підласий, 2010).

1. Орієнтування студентів на педагогічну діяльність як творчу, визначення інтересу до педагогічної діяльності, визначення мотиву обрання цієї спеціальності;

2. Включення студентів у процесі навчання у ЗВО у творчу роботу з метою накопичення ними досвіду творчої діяльності;

3. Узагальнення і закріплення знань і вмінь студентів з розвитку творчих здібностей учнів;

4. Здійснення професійної діяльності з метою розвитку в ній творчих здібностей учнів у процесі навчання в період педагогічної практики.

Найпершим і найважливішим етапом формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання є орієнтація студентів на педагогічну професію як творчу, яка повинна професійно проводитися викладачами ЗВО.

Досягненню успіхів в орієнтації студентів на творчий характер учительської професії перешкоджають чинники об'єктивного порядку, пов'язані з неprestижним становищем учительства як соціально-професійної групи в нашому суспільстві. Однак це зовсім не означає, що профорієнтаційна робота в умовах низького престижу професії вчителя

марна. Аналіз літературних джерел дозволив виділити три етапи професійної орієнтації майбутнього вчителя на творчий характер обраної ним професії: «вступний» етап (початок навчання); «розвиваючий» етап (період інтенсивного освоєння спеціальності); «випускний» етап (працевлаштування або продовження освіти). На кожному етапі вирішується певна серія завдань:

- на «вступному» етапі завершується професійне самовизначення; аналізуються можливості і значимість педагогічної професії; створюються установки на подальше професійне навчання; формується інтерес до педагогічної діяльності як творчої;

- на «розвиваючому» етапі формується позиція вчителя-творця; визначаються особистісно-орієнтовані шляхи і способи освоєння ним професії; формуються основи індивідуального стилю діяльності; розвиваються загальнокультурні якості; формуються професійні знання, вміння і навички, а також знання сутності педагогічної творчості;

- на «випускному» етапі будується план кар'єри; формується готовність до професійної діяльності як творчої.

Умовою розвитку творчого потенціалу особистості вчителя є рішення спеціально-підібраних завдань, спрямованих на розвиток визначених структурних компонентів творчого мислення. Тому, правильно підібрані завдання, пропоновані студентам на «вступному» етапі орієнтації на педагогічну професію як творчу, допоможуть мотивувати входження студентів на «розвивальний» етап(Підласий, 2010).

Для успішного досягнення завдань цього етапу, орієнтованих на формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів процесі навчання, необхідні два головних джерела розвитку людини: діяльність і спілкування. Сприятлива атмосфера творчої діяльності породжує бажання працювати, вчитися без страху, спокійно, відчуваючи радість від власної діяльності, від власного просування вперед. Творча діяльність дозволяє формувати такі якості особистості, як ініціативність, самостійність, здатність до подолання інерції мислення, гнучкість і оригінальність

мислення, почуття справді нового і прагнення до його пізнання, висока потреба в досягненні, цілеспрямованість, широта асоціацій, спостережливість, розвинена професійна пам'ять. Систематичне виконання студентами творчої діяльності дозволяє їм накопичувати досвід творчої діяльності, знайомитися з її методами і засобами, аналізувати її вплив на становлення себе як вчителя, переносити в період практики знання і вміння організовувати творчу діяльність в реальний педагогічний процес. Тому, нам представляється можливим вже на «розвиваючому» етапі орієнтації на вчительську професію, як творчу, включення студентів в процесі навчання в творчу діяльність, що є другим етапом в підготовці майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів.

Організовувати творчу діяльність студентів можна на лекціях, семінарських, практичних та лабораторних заняттях, застосовуючи активні методи навчання. На заняттях з психолого-педагогічних дисциплін ефективно організовувати ділові ігри, в яких студент може бути як учителем, так і учнем, що сприяє глибокому усвідомленню ним поставленої в грі проблеми (Малафійк, 2015).

Третім етапом в підготовці студентів є організація творчого процесу узагальнення знань і вмінь студентів з розвитку творчих здібностей учнів. Мета цього етапу полягає не тільки в узагальненні та систематизації знань і вмінь майбутнього вчителя, а й «коригування» його вмінь розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання.

Дійсно, протягом усього періоду навчання у ЗВО в курсах дисциплін загальнокультурної, психолого-педагогічної предметної підготовки студенти знайомляться з теоретичними аспектами проблеми творчості, сутністю творчих здібностей, залучаються до виконання творчої діяльності через вирішення проблемних ситуацій, рішення творчих задач, виконання практичних робіт, написання курсових і дипломних робіт тощо. Але цього недостатньо, щоб можна було говорити про їх сформовану готовність до діяльності з розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання, тому що

виконання вищеназваних діяльностей мотивовано, в більшій мірі, найшвидшим отриманням позитивної оцінки на заліках або іспитах.

Все це дає підстави стверджувати, що організація процесу узагальнення знань, умінь і навичок з проблеми дослідження необхідна. Причому, в цьому процесі студент повинен займати позицію суб'єкта навчання, діяльність якого спрямована не на пройдений етап у своєму розвитку, а на очікуваний етап своєї професійної адаптації з проблеми розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

Форми організації навчання майбутнього вчителя розвитку творчих здібностей учнів на етапі узагальнення знань і умінь можуть бути: спецсемінари, спецкурси, написання курсових і дипломних робіт, створення проблемних груп, творчих лабораторій, проведення циклу науково практичних конференцій.

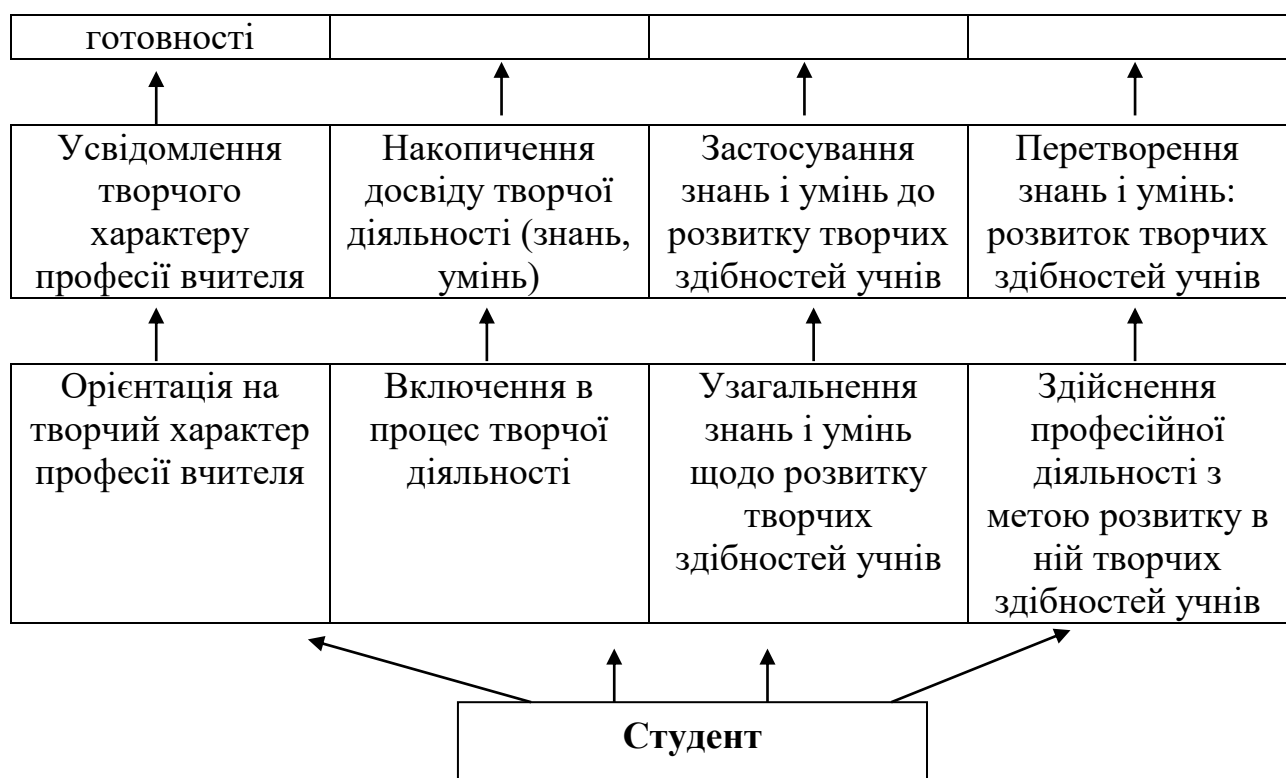
Основна мета четвертого етапу процесу підготовки майбутнього вчителя трактується нами двояко. По-перше, здійснюється перенесення майбутнім вчителем засвоєних знань і умінь в професійну діяльність з метою розвитку в ній творчих здібностей учнів. По-друге, аналізується рівень сформованої готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання. Досягнення цієї мети дозволяє більш ефективно організувати четвертий етап в системі підготовки.

Форми організації цього етапу – педагогічні практики.

Навчання майбутнього вчителя розвитку творчих здібностей учнів на всіх виділених етапах повинно вестися в «зоні найближчого розвитку».

Модель підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання

Побудована модель дозволяє здійснювати перенесення набутих знань, умінь і навичок з творчої діяльності, здібностей, необхідних для організації цієї діяльності в процесі навчання на всі дисципліни як єдине ціле, яке формує готовність майбутніх учителів до діяльності з розвитку творчих здібностей в учнів.

Розгляд моделі структури підготовки студентів до діяльності з розвитку творчих здібностей в учнів дозволяють сформулювати найбільш важливі висновки:

- кінцевою метою системи підготовки студентів до вищевказаної діяльності є сформованість кожного компонента готовності, як складного соціально-психологічного явища, як інтегрального прояву ряду властивостей особистості з спрямованістю на творчу діяльність;

- організація підготовки студентів до діяльності з розвитку творчих здібностей в учнів буде більш успішною, якщо орієнтувати викладача і студентів на підготовку останніх до педагогічної діяльності як творчого процесу; вводити студентів у творчу діяльність з першого курсу;

узагальнювати знання, вміння студента-майбутнього вчителя з проблеми розвитку творчих здібностей учнів.

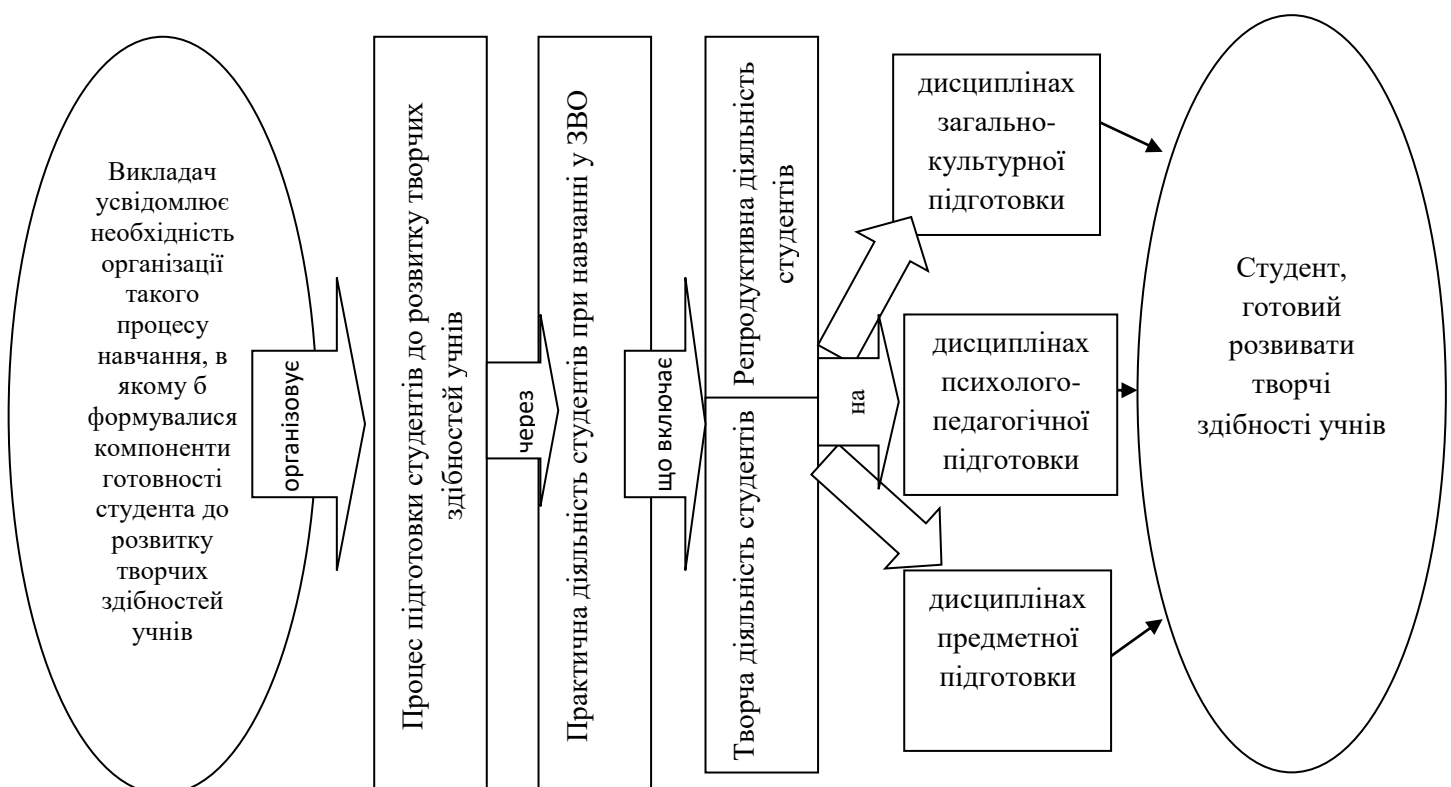
Розгляд сутності творчих здібностей учнів, факторів, що впливають на їх розвиток, моделі системи підготовки студентів-випускників педагогічного ЗВО сприяли виділенню наступних тверджень:

- творчі здібності є індивідуальні особливості особистості, що визначають успішність творчої діяльності. Ці особливості є цінною якістю особистості, які повністю розвиваються у творчій діяльності;
- процес навчання є базою для розвитку творчих здібностей, так як він поєднує в собі і репродуктивну, і творчу діяльність як учнів, так і вчителя.

Розроблена модель підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання дозволили нам конкретизувати структурні елементи цієї системи, які можна з'єднати в єдиний логічний ланцюжок. На його початку викладач ЗВО, який усвідомлює поставлену перед ним проблему, а «кінцевою ланкою» цього ланцюжка є студент-випускник, готовий розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання (див. Схему 2.1)

Схема 2.1

Механізм підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання

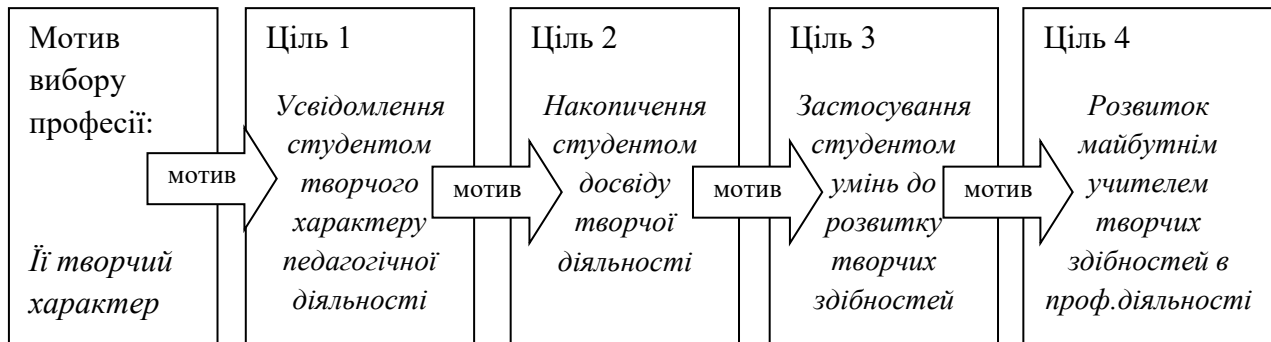
Успішність залучення студентів в виконання творчої діяльності на заняттях з дисциплін виділених блоків багато в чому буде залежати від усвідомлення ними творчого характеру професії вчителя. Це обумовлено мотивом оволодіння студентами педагогічної професії.

Вибір педагогічної професії відповідно до тих чи інших мотивом багато в чому зумовлює і мотиви навчання. Якщо прийняти, що мотив – це потреба, то для майбутніх вчителів він може визначатися, з одного боку, як пізнавальний інтерес, прагнення краще підготуватися до самостійної педагогічної діяльності, а з іншого, як прагнення за допомогою учення зайняти гідне місце серед однокурсників, уникнути нарікань з боку викладачів і батьків тощо.

Для нашого дослідження заслуговують на увагу мотиви оволодіння студентами педагогічної професії, засновані на усвідомленні ними особливостей цієї професії, зокрема, її творчого характеру. Пояснення цьому ми знаходимо в підпорядкуванні мотивації педагогічної діяльності в цілому, а також і діяльності, що входять в неї (зокрема, діяльність вчителя з розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання) загальному механізму мотивації діяльності і утворення нових мотивів (Савченко, 2012). Цей механізм отримав назву механізму перетворення мети в мотив або «зсуву на мету». Його суть полягає в тому, що мета, раніше спонукувана до її здійснення якимсь мотивом, з часом набуває самостійну спонукальну силу, тобто сама стає мотивом.

Розглядаючи цілі, послідовне досягнення яких на кожному етапі системи підготовки дозволить сформувати готовність студента до розвитку творчих здібностей учнів (кінцева мета), можна в такий спосіб представити механізм перетворення мети попереднього етапу в мотив, що спонукає досягнення мети наступного етапу (див. схему 2.2)

Мотиви опанування студентами педагогічної професії

Творчий характер педагогічної діяльності є найважливішою її особливістю. Але на відміну від творчості в інших сферах творчість педагога не має на меті створення соціально цінного нового, оскільки її продуктом завжди залишається розвиток особистості учня. Рівень творчості в діяльності педагога відображає ступінь використання ним своїх можливостей для досягнення поставлених цілей. Творчо працюючий педагог – це ерудований спеціально підготовлений вчитель, який на основі глибокого аналізу виникаючих ситуацій усвідомлення сутності проблеми шляхом творчої уяви і мислення, творчих здібностей може знайти нові, оригінальні шляхи і способи її вирішення (Шевченко, 2014). Творчість вчителя проявляється як при нестандартному, оригінальному вирішенні педагогічних завдань, так і при вирішенні комунікативних завдань, які виступають своєрідним тлом і підставою педагогічної діяльності. Творчу особистість відрізняє і особливе поєднання особистісно ділових якостей, що характеризують її креативність. Відрізняють сім ознак креативності: оригінальність, евристичність, фантазію, активність, концентрованість, чіткість, чутливість.

З метою виявлення рівня підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів нами було проведене *пілотне опитування* майбутніх фахівців.

Всього було обстежено 25 студентів спеціальності «Початкова освіта» факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

В ході опитування з'ясувалося:

- знання суті творчих здібностей і процесу їх розвитку в навчанні;
- задоволеність рівнем власного творчого потенціалу та готовності до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання;
- думка про необхідність підвищення рівня цих знань і умінь.

З метою підвищення об'єктивності результатів і ті, і інші опитування проводилися в два етапи. На першому етапі студентам пропонувалося дати оцінку усвідомлення ними проблеми розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання (додаток В), висловити певне ставлення до власних знань і умінь з розвитку творчих здібностей учнів. На другому етапі студентам пропонувалися тести, що дозволяють визначити їх готовність до розвитку творчих здібностей учнів (додатки В, Г).

Обробка первинного матеріалу, отриманого в ході опитувань, дозволила оцінити інформацію про самооцінку знань і умінь в двох аспектах. Перш за все, ми мали можливість отримати дані про сумарну оцінку знань і умінь для кожного випробуваного окремо. Крім того, була можливість виявити відносну освоєність кожного компонента окремого знання і вміння усіма опитаними.

В результаті першого етапу ми отримали інформацію про самооцінку респондентами рівня власних знань про:

- сутності творчої діяльності;
- сутності процесу навчання та творчої діяльності в ньому;
- сутності творчих здібностей;
- методик розвитку творчих здібностей.

Рівень знань висловлювався в балах (кожну правильну відповідь оцінювався «2» балами, неповні або частково невірні – «1», неправильні або залишені без відповіді – «0»).

На другому етапі обстеження студентам пропонувалися тести оцінки та самооцінки власних умінь організувати творчу діяльність в процесі навчання. Експертами для студентів виступали вчителі, у яких вони проходили педагогічну практику. Рівень умінь висловлювався в балах («0» – вміння відсутнє, «1» – вміння сформовано погано, «2» – вміння сформовано добре, «3» – вміння сформовано дуже добре).

Результати другого етапу обстеження дозволили нам зробити висновки про вміннях респондентів:

- формулювати творчу задачу;
- організувати учнів на рішення творчого завдання;
- формулювати проблему;
- організувати дослідницьку та пошукову роботу учнів;
- організувати дискусію;
- організувати діяльність учнів по вирішенню проблеми.

При цьому для з'ясування змін в рівні знань студентам були запропоновані ті ж питання, що і на першому етапі. Для з'ясування фактичного рівня володіннями умінь:

- студентам було запропоновано розробити конспект уроку з певної теми
- підібрати творчі вправи для молодших школярів.

При аналізі зверталася увага на фактичне знання засобів і методів розвитку творчих здібностей учнів, на вміння спланувати їх раціональне використання, на вміння бачити можливості розвитку творчих здібностей учнів, не реалізовані на уроці тощо.

У всіх випадках обстеження для кожного випробуваного підраховується сумарний бал, набраний за правильних відповідей. Ставлення набраної кількості балів до максимально можливого балу визначало коефіцієнт правильності відповідей. На його основі підраховувалася середнє значення коефіцієнта правильності відповідей для студентів.

Обробка матеріалу, отриманого в ході дослідження, дозволила оцінити інформацію про знання студентів з проблеми дослідження.

Аналіз відповідей студентів-випускників показав, що тільки 48% майбутніх вчителів володіють теоретичними основами розвитку творчих здібностей учнів.

Опитування студентів показав, що 100% опитаних вважають за необхідне володіти методиками розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

При цьому 76% студентів не задоволені своїми вміннями розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання, а вміннями діагностувати – 68% студентів.

Майбутні вчителі висловилися про необхідність підвищення рівня своїх знань і умінь з проблеми розвитку творчих здібностей учнів.

Аналіз змісту підготовки майбутніх учителів підтвердив наявність потенціалу теоретичної підготовки. Поряд з цим результати опитування студентів показали, що для забезпечення цілісної готовності важливою є не лише теоретична підготовка, а методична, яка забезпечується під час семінарсько-практичних занять та власне педагогічної практики.

Це й підтверджує актуальність нашої проблеми та окреслює шляхи подальшого вивчення – особливості підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Висновки до 1 розділу

Творчі здібності молодших школярів визначаємо як індивідуальні психологічні особливості дитини, що дають змогу за відповідних умов вдало розкривати творчий потенціал, формувати та розвивати його, знаходити вихід з критичних нестандартних ситуацій та пориватися до відкриття нового.

При розвитку творчих здібностей вчителю необхідно орієнтуватися на перспективи, резерви і завдання розвитку здібностей в даному віці. При

цьому треба виходити з вікової своєрідності діяльності та інтересів як важливої особистісної характеристики.

Творчість учнів невід'ємна від творчості вчителя. Щоб організувати вчення школярів і власну педагогічну діяльність на творчих засадах, учитель, по-перше, неодмінно повинен володіти мінімумом знань про творчість і творчу діяльність як вищий рівень професіоналізму.

Готовність випускника педагогічного ЗВО до діяльності по розвитку творчих здібностей в учнів в процесі навчання слід розглядати як складне соціально-психологічне явище, як інтегральний прояв ряду властивостей особистості з спрямованістю на творчу діяльність.

Готовність майбутнього педагога до розвитку творчих здібностей молодших школярів розуміємо як складну особистісну характеристику, що включає цілі, мотиви діяльності з креативного розвитку учнів, фахові компетентності щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів. Даний вид готовності не тільки проявляється в професійно-педагогічній діяльності, а також в ній формується і розвивається.

Готовність майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів визначається сформованістю її компонентів: мотиваційно-вольового, когнітивно-діяльнісного, операційного, оціночного.

РОЗДІЛ 2

ОСОБИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1 Потенціал змісту освітньо-професійної програми для підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів

Теоретична готовність передбачає знання студента психолого-педагогічної сутності творчих здібностей, закономірностей процесу навчання і творчої діяльності в ньому, методик розвитку творчих здібностей. Ці знання майбутній учитель може отримати в процесі вивчення теоретичного аспекту теорії творчості на заняттях з психолого-педагогічних дисциплін. Для з'ясування умов, що забезпечують формування теоретичної готовності майбутнього вчителя, нами, перш за все, проведений аналіз:

державного стандарту вищої освіти;

- освітньо професійні програми;
- програм з психолого-педагогічних дисциплін;
- навчальних посібників з психолого-педагогічних дисциплін.

Практична готовність (уміння застосовувати методики розвитку творчих здібностей на практиці) майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів формується в процесі оволодіння студентом досвідом творчої діяльності в період навчання в університеті. Для з'ясування умов, що забезпечують формування практичної готовності студента-випускника до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання, проведено аналіз:

- змісту і характеру завдань для студентів на педагогічні практики з першого по п'ятий курси;
- співвідношення репродуктивних і творчих ситуацій на навчальних заняттях в університеті.

Головним нормативним документом, що визначає вимоги до підготовки майбутнього вчителя, служить державний освітній стандарт

(21.11.2019), який орієнтує викладачів ЗВО на вимоги до професійної підготовки студентів.

Стандарт вищої освіти України (015Професійна освіта) галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка) містить компетентності, що визначають специфіку підготовки бакалаврів зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» та результати навчання, що визначають нормативний зміст підготовки.

Відповідно Стандарту, розробляється освітньо-професійна програма, яка і стала об'єктом дослідження для визначення потенціалу забезпечення рівня готовності вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Таким чином, державний освітній стандарт, з одного боку, орієнтує викладачів ЗВО на формування компонентів готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів, тому що він служить основою для створення навчальних програм. З іншого боку, освітній стандарт зобов'язує викладача виконувати його вимоги, а це передбачає організацію такого процесу навчання майбутнього вчителя, в якому б формувалися вміння студента розвивати творчі здібності учнів.

Відповідно до Закону України Про вищу освіту «освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти» (Закон України Про вищу освіту, 2017).

Нами здійснено аналіз змісту ОПП Початкова освіта освітнього рівня першого (бакалаврського) з метою визначення її потенціалу для формування готовності майбутнього фахівця до розвитку творчих здібностей молодших

школярів у подальшій професійній діяльності. Зокрема, ФК-6. передбачає «здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів та розвитку їх творчих здатностей».

З усіх вимог до рівня підготовки вчителя нас, в зв'язку з поставленими завданнями дослідження, будуть цікавити тільки ті, які безпосередньо орієнтують викладачів і студентів на формування готовності в цілому, а значить її компонентів зокрема, розвитку творчих здібностей учнів.

На розвиток самосвідомості вчителя, його творчої індивідуальності спрямований психолого-педагогічний блок педагогічної освіти. З цією метою в рамках цих дисциплін проводиться цілеспрямована робота з розвитку творчої діяльності як викладача, так і студента.

Проаналізувавши перелік компонентів освітньої програми (для повного терміну навчання) спеціальності «Початкова освіта» в блоці обов'язкових навчальних дисциплін віднаходимо:

1. Основи педагогічної майстерності та творчості вчителя (8 семестр, 3 кредита)
2. Освітні технології та інновації в початковій школі(8 семестр, 3 кредита)

Серед вибіркового навчального дисциплін є:

1. Організація дозвільнево-ігрової діяльності молодших школярів (7 семестр, 3 кредита)
2. Анімаційна діяльність педагога (7 семестр, 3 кредита)
3. Технологія LEGO в початковій освіті(8 семестр, 5 кредитів)
4. Тренінг педагогічного спілкування вчителя(8 семестр, 5 кредитів)
5. Інноваційні техніки ручної обробки матеріалів(8 семестр, 5 кредитів)

Як бачимо, дисципліни, спрямовані на розвиток творчості майбутнього вчителя в блоці нормативних курсів, починають вивчатися аж з 4 курсу, що

на нашу думку, негативно позначається на розвитку педагогічної творчості студентів.

Проте розвиток творчих здібностей здобувачів освіти відбувається в процесі оволодіння студентами змістом різних дисциплін навчального плану.

Аналіз робочих програм і навчальних посібників з дисциплін психолого-педагогічного циклу дозволяє в певній мірі оцінити потенційні можливості теоретичної підготовки майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

Закон України «Про освіту» надав право ЗВО приймати свої власні навчальні плани і програми, що базуються на освітньому стандарті. З цієї причини ми звернулися до програм навчальних курсів, розроблених на кафедрі педагогіки та методики початкової освіти. Перш за все було проаналізовано програми з наступних дисциплін:

- педагогічна психологія;
- вступ до спеціальності;
- теорія та методика виховання;
- методика громадянської та історичної освітньої галузі;
- основи педагогічної майстерності та творчості вчителя;
- освітні технології та інновації в початковій школі.

При детальному розгляді зазначених програм з позицій проведеного дослідження ми спробували виділити в них відображення можливостей знайомства студентів:

- з сучасним науковим трактуванням сутності понять «процес навчання», «процес творчості», «творчі здібності»;
- з передумовами розвитку творчих здібностей учнів: задатки, знання, вміння і навички, інтерес, потреба;
- з умовами, що перешкоджають розвитку творчих здібностей учнів;
- з факторами, що впливають на розвиток творчих здібностей учнів;
- з методами розвитку творчих здібностей учнів;

- з описом діяльності вчителя, що забезпечує розвиток творчих здібностей учнів;

Так в курсі педагогічної психології людини передбачається знайомство студентів з поняттям «здібності», часткове знайомство з умовами, що перешкоджають розвитку здібностей і факторами, що впливають на їх розвиток. Передбачається їх повторний розгляд в курсі вікової психології. У цьому ж курсі передбачено розгляд передумов розвитку творчих здібностей.

Курс педагогічної психології також передбачає знайомство з поняттям «здібності» і передумовами їх розвитку.

Однак жодна з розглянутих програм не передбачає знайомство студентів з поняттям «творчі здібності», з їх особливостями.

Програма курсу «Вступ до спеціальності» передбачає знайомство студентів з поняттями «творчість», «здібності» і «творчі здібності», з умовами, що перешкоджають, і факторами, що впливають на розвиток творчих здібностей учня. В якості основного чинника, що впливає на розвиток здібностей, виділяється його діяльність.

Курс «Методика громадянської та історичної освітньої галузі» припускає знайомство з процесом навчання і процесом творчості в ньому, факторами, що впливають на розвиток творчих здібностей учнів (діяльність і методи активного навчання в ній).

З аналізу типових програм по методиці викладання курсу «Я досліджую світ» слід, що більша увага приділена розвитку методичного мислення студентів, заснованого на:

- знаннях шкільного курсу «Я досліджую світ», всіх компонентів методичної системи (мету, зміст, форми, методи і засоби навчання);

- уміннях аналізувати програми, підручники, навчальні посібники; підбирати систему завдань по темі; складати тематичне планування; розробляти методику проведення уроків різних видів; складати конспекти уроків; аналізувати свою діяльність і діяльність учнів тощо..

У програмах відсутні орієнтири на обов'язкове інтегрування психолого-педагогічних знань. У зв'язку з цим немає спрямованості програм на розвиток особистісних якостей учня.

Аналіз діючих програм з дисциплін психолого-педагогічного циклу дозволяє зробити наступний висновок: розвитку творчого потенціалу, творчих здібностей студентів в програмах приділено недостатню увагу.

Формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів проаналізовані програми не передбачають.

Слідом за аналізом розглянутих програм навчальних дисциплін нами проведено аналогічний аналіз навчальних посібників з відповідних дисциплін.

Проаналізовано навчальні посібники, рекомендовані студентам різних факультетів педагогічних факультетів з психології, педагогіки і методик викладання різних навчальних дисциплін.

Аналізуючи навчальні посібники з позицій проведеного дослідження, ми спробували відповісти на ті ж питання, що і при аналізі програм.

Крім того, нами була зроблена спроба познайомитися з діагностикою творчих здібностей.

Проведений аналіз показав, що навчальні посібники, в більшій мірі ніж програми з цих курсів, припускають знайомство студентів із сутністю поняття «здатності» і «творчість». Це відображено як в навчальних посібниках з психології, так і з педагогіки. Однак немає розгляду здібностей за рівнями їх розвитку, що ускладнює засвоєння їх характеристик.

Для діагностики здібностей в навчальних посібниках: стандартні психологічні опитувальники, які зводяться до обчислення і тести, спрямовані на визначення рівня підготовленості до професійної діяльності.

Автори посібників пропонують класифікацію методів за рівнем включення в продуктивну (творчу) діяльність: проблемний виклад матеріалу, що вивчається; частково-пошукові; дослідні (Янкович, 2014).

Успішному засвоєнню студентами поетапного розвитку творчих здібностей сприяє розгляд операційного складу репродуктивної і продуктивної діяльності на етапі засвоєння знань і умінь, їх знайомство в посібниках з педагогіки з концепціями розвиваючого навчання.

Однак майже у всіх посібниках не розкриваються умови, що перешкоджають розвитку творчих здібностей учнів, не описується діяльність вчителя з розвитку творчих здібностей, не визначене саме поняття «творчі здібності».

Практична готовність студентів формується в процесі їх включення в творчу діяльність. Організація такого процесу можлива у всіх формах процесу навчання у вищій школі. В ході експерименту, був проведений аналіз:

- навчальних завдань для студентів з психолого-педагогічних дисциплін на педагогічних практиках з першого по четвертий курс;
- співвідношення репродуктивних і творчих ситуацій на проведених навчальних заняттях з психолого-педагогічних дисциплін і дисциплін предметної підготовки.

Педагогічна практика студентів кожного курсу передбачає досягнення певних цілей.

На першому курсі, в рамках пропедевтичної практики, закріплюються теоретичні знання, отримані студентами в курсі «Вступ до спеціальності», формуються вміння професійного спілкування з дітьми в процесі вивчення студентами-практикантами учнів, їх вікових та індивідуальних особливостей. Поряд з методами спостереження, бесіди, використовуються методи вивчення спрямованості особистості школяра: з цією метою студентам пропонується виявити особливості пізнавальних інтересів шляхом ранжирування навчальних предметів за бажанням. Формуються вміння фіксувати результати педагогічних спостережень.

На другому курсі студенти вчаться аналізувати освітній процес з метою визначення його структури, структури діяльності вчителя, виявлення

залежності вибору засобів і методів навчання від поставлених навчально-виховних завдань, змісту навчального матеріалу, реальних можливостей учнів і умов навчання. Завданням по педагогічній психології є складання програми вивчення особистості одного учня, в якій одним з розділів є вивчення психічних особливостей особистості школяра, куди входять і здібності. Майбутні вчителі, крім спостереження, повинні вже використовувати методики діагностики рівня сприйняття, пам'яті, мислення, співвідношення творчого і відтворює уяви, особливостей уваги. Чому сприяє виховна практика в школі.

На третьому курсі основною метою психолого-педагогічної практики «Пробні уроки» є розширення і збагачення уявлень про педагогічну діяльність для професійного самовизначення і самовдосконалення. Одним із завдань практики цього етапу навчання є з'ясування особистісно-значущих сторін педагогічної діяльності, які потребують спеціального осмислення і практичного відпрацювання, визначення характерних рис роботи вчителя-майстра як можливих орієнтирів власної педагогічної діяльності.

Наведемо приклади деяких завдань на педагогічній практиці для студентів третього курсу:

- провести пробний урок;
- вивчити систему планування навчально-виховного процесу школи, класу;
- вивчити кращий досвід вчителів школи;
- виготовити дидактичний матеріал з навчальних тем;
- діагностувати рівні розвитку учня і всього класу;
- провести педагогічний експеримент з метою збору інформації для використання її в підготовці курсової чи дипломної роботи.

На четвертому курсі студенти проходять активну практику, де їм належить провести певну кількість уроків, розробити і провести позакласні заходи, скласти психолого-педагогічні характеристики учня і колективу класу, використовуючи дані педагогічного експерименту.

Аналіз системи завдань з психолого-педагогічних дисциплін на педагогічних практиках показав, що більшість завдань носить творчий, дослідницький характер. Їх виконання дозволяє майбутньому вчителю опанувати досвідом творчої діяльності.

Іншим підходом у дослідженні можливостей оволодіння студентами досвідом творчої діяльності став аналіз співвідношення репродуктивних і творчих ситуацій на навчальних заняттях. З цією метою були відвідані онлайн-заняття викладачів кафедри.

Наша дослідження дозволило проранжувати творчі ситуації.

На заняттях психолого-педагогічних дисциплін:

- створення проблемних і дискусійних ситуацій;
- спонукання до висунення гіпотези;
- спонукання до дослідницької роботи;
- стимулювання фантазії і мислення;
- пропозиція критично проаналізувати судження.

На заняттях дисциплін предметної підготовки.

- стимулювання мислення.
- постановка і рішення творчого завдання;
- генерування ідей рішення творчих завдань;
- розбивка творчого завдання на підзадачі;
- самостійна постановка творчого завдання.

Використання всіх описаних способів діяльності включає студентів в творчу діяльність. Разом з тим викладачі університету визначають провідними у вищій освіті методи проблемного навчання і навчання через творчу задачу.

Однак проведений аналіз показав, що відсоток репродуктивних ситуацій на занятті значно перевершує творчі, а це зумовлює і брак включення студентів у творчу діяльність, і їх засвоєння методів творчої діяльності, і оволодіння ними досвідом творчої діяльності. Не можна, звичайно, зводити процес навчання тільки до творчої діяльності студентів.

Разом з тим відсоток творчих ситуацій на занятті повинен бути вище і включатися в їх осмислення і дозвіл студенти повинні в «зоні найближчого розвитку» (Янкович, 2014). Саме в цих умовах формується мотивація до творчої діяльності, творча активність в ній, успішність оволодіння методами творчої діяльності, практичний компонент готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

2.2 Використання нетрадиційних форм і методів роботи в організації семінарсько-практичних занять як важливий засіб формування готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів

З метою перевірки особливостей формування готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів на семінарсько-практичних заняттях нами було відвідано та проаналізовано заняття викладачів кафедри педагогіки та методики початкової освіти.

В процесі роботи на семінарсько-практичних заняттях викладачі використовують різні нетрадиційні форми і методи роботи задля формування готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Наведемо приклади. Семінар «чиста сторінка». Під час семінару студент на аркуші паперу із зазначенням свого прізвища, повинен сформулювати питання, зауваження та доповнення до висловлювань опонентів. Той, хто здає викладачеві незаповнений лист, вважається невідповідним до заняття. Це підвищує відповідальність та активність усіх студентів.

Кейс-семінар проводиться на основі використання кейс-методу (технологія аналізу конкретних ситуацій). Кейс-стаді (case-study) – це метод аналізу ситуацій. Суть його полягає в тому, що студентам пропонують осмислити реальну життєву ситуацію. У процес її рішення студенту потрібно актуалізувати знання, отримані раніше, а якщо знань не вистачає, то знайти

їх і застосувати. При цьому часто сама проблема немає однозначних рішень, що дозволяє викладачеві варіювати хід заняття, сприяючи розвитку критичного творчого мислення.

За технологією застосування кейс-стаді відноситься до методу вирішення складних проблем, що передбачають використання творчого потенціалу дослідника, орієнтацію на інновацію. Головний акцент при використанні методу конкретної ситуації ставиться не так на розвиток навичок вирішення проблеми, скільки на розвиток критичного мислення, якому притаманне виявлення проблеми, її формулювання, прийняття рішення.

Використання методу конкретних ситуацій передбачає його адаптацію до різних аудиторій. Для цього доцільно провести попередню класифікацію можливих типів ситуацій з метою підбору ефективної технології викладання кожної конкретної ситуації та методичного вибудовування курсів за принципом наростаючої складності та інтенсивності організації занять.

Ілюстративні ситуації (бліц-ситуації) орієнтовані на формування професійного мовлення та вміння ідентифікувати проблему у кейс-ситуацію. Ситуації можуть включатися в заняття з метою обговорення матеріалу, що вивчається, безпосередньо на лекції. Не виключається і експрес-перевірка ступеня розуміння студентами теми, що викладається шляхом письмового аналізу міні-ситуацій.

Стратегічні ситуації не мають та й не можуть мати однозначного рішення через неможливість визначити вплив нестабільних факторів, які завжди присутні в реальних системах. Це клас найскладніших ситуацій, оскільки безліч суперечливих критеріїв вибору не дозволяє остаточно оцінити ефективність рішення, що висувається. Суперечки при їх обговоренні часто заходять у глухий кут, і викладач змушений завершувати дискусію в достатньо напруженій обстановці.

Привабливість таких ситуацій у тому, що вони орієнтовані на формування інновацій через концептуальне знання. В результаті виникає

потреба у їх модифікуванні шляхом включення імітаційного механізму програвання запропонованих рішень.

Семінар із використанням відеокейсу. Слід зазначити, що у сучасній педагогічній практиці використовуються навчальні відеокейси. Відеокейс – інструмент навчання, що базується на кейсметоді (методі аналізу конкретних ситуацій).

Суть цього методу полягає в тому, що студентам пропонують осмислити ситуацію з реальної професійної практики. У випадку з відеокейсом навчальна ситуація описується за допомогою фільму. Він може бути ігровий (ситуація розігрується професійними акторами за заздалегідь підготовленим сценарієм), або документальний.

Відеокейс, як правило, складається з відеофільму та записів викладача, в яких містяться рекомендації про те, як краще організувати роботу з відеокейсом, авторський аналіз ситуації та питання для обговорення, а також додаткові завдання та вправи на тему.

Використання кейс-методу на занятті дозволяє: «завантажити» учасників навчання у реальну проблемну ситуацію, що є типовою для їх майбутньої чи справжньої професійної діяльності; підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу за рахунок застосування активних методів навчання та візуалізації проблемної ситуації; підвищити емоційне залучення учасників заняття у процес навчання, підвищити групову динаміку; виробляти практичні навички безпосередньо у навчальній аудиторії; перенести акцент навчання з передачі сухих знань на вироблення конкретних навичок та компетенцій, зробити заняття ненудним для його учасників, оскільки на ньому домінуватимуть ігрові процедури.

Онлайн-семінари (або «вебінари», інтернет-конференції або семінари у реальному часі) – нова форма навчання, особливо популярна в наш час.

Інтернет-семінари поділяються на два види, які відрізняються ступенем інтерактивності: онлайн-конференції (webcast) і, власне, онлайн-семінари (webinar). Під час вебінару у студентів є можливість взаємодіяти з лектором

за допомогою спеціальних чатів, ставити запитання, відповідати на них та приймати активну участь у процесі обговорення, тоді як на веб-конференції такої можливості практично немає: максимум, на що здатний викладач, який проводить конференцію, – відповісти на питання, що надійшли до нього протягом семінару, наприкінці лекції.

Кожна з розглянутих форм семінарських занять має як сильні, так і слабкі сторони, тому доцільно щоразу вибирати ту форму, з допомогою якої можна найкраще досягти мети на майбутньому занятті. Потрібно враховувати, що використання у освітньому процесі різних форм семінарів виправдано психологічно, оскільки зміна характеру розумової діяльності загострює інтерес у студентів до теоретичних проблем, активізує їх увагу і творче мислення. Викладач має право вибрати як форму, так і методи проведення семінарських занять.

Усі перелічені види проведення семінарів забезпечують творчий характер пізнавальної діяльності студентів, сприяють дискусійності на заняттях, реалізують принципи та функції навчання, що виховує

Кожна з розглянутих форм семінарських занять має як сильні, і слабкі боки, тому доцільно щоразу вибирати ту форму, з допомогою якої можна найкраще досягти мети на майбутньому занятті. Потрібно враховувати, що використання у навчально-виховному процесі різних форм семінарів

виправдано психологічно, оскільки зміна характеру розумової діяльності загострює інтерес у тих, хто навчається до теоретичних проблем, активізує їх увагу і творче мислення. Викладач має право вибір як форми, так і методики проведення семінарських занять.

Усі перелічені види проведення семінарів забезпечують творчий характер пізнавальної діяльності студентів.

Крім того, можемо виділити такі інтерактивні методи навчання в процесі формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів: тренінги; метод мозкового штурму; синектика; метод Дельфі.

Методичні можливості тренінгів набагато ширші, ніж прийнято вважати. Однією з переваг тренінгу є те, що він є інструментом активного залучення всіх студентів до процесу навчання. Тренінг – це особливий метод здобуття знань, який відрізняється тим, що його учасники навчаються на власному досвіді, де кожен може побачити та усвідомити свої плюси та мінуси.

Тренінги можна розширювати, поглиблювати, творчо доопрацьовувати та обговорювати як на семінарських заняттях, так і за допомогою інтернет-технологій, інтернет-конференцій, круглих столів.

Наступний інтерактивний підхід, що сприяє творчому розвитку особистості та стимулює активність студентів на заняттях, – метод мозкового штурму.

Метод мозкового штурму – вироблення рішення шляхом вільної генерації ідей. Цей метод призначений для вироблення рішень на інноваційному рівні.

Мозковий штурм здійснюється у два етапи.

Перший етап – колективна генерація ідей. На цьому етапі створюються умови для висунування якнайбільшого числа різноманітних ідей та пропозицій. Усі висловлені ідеї фіксуються у протоколі. Основним правилом проведення мозкового штурму є суворі заборона на будь-яку критику пропозицій, що висловлюються. Прийматися до розгляду та фіксуватися повинні всі без винятку пропозиції, якими б фантастичними і навіть абсурдними вони не здавалися. Не допускається жодна попередня оцінка висловлених думок, причому забороняється висловлювати своє ставлення навіть мімікою та жестами. Тільки таким чином можна створити обстановку, максимально сприятливу для вільного творчого пошуку варіантів вирішення проблеми. Більше того, висловлювання неординарних та в якомусь сенсі фантастичних ідей має не лише допускатися, а й вітатись.

Другий етап – аналіз висунутих ідей. У ході цього етапу здійснюються аналіз та узагальнення цих пропозицій, робляться висновки та формулюється

остаточний варіант рішення. Для цього створюються дві групи: група генераторів ідей та група експертних політиків.

Подальшим удосконаленням методу мозкового штурму є метод синектики. Цей метод запропонував В. Дж. Гордон, який сформулював його у вигляді методу вирішення проблем, коли керував групою з дослідження винаходів.

Синектика – у перекладі з англійської «synectics» – «суміщення різнорідних елементів». Як і при мозковому штурмі, при використанні синектики формуються групи, але з тією різницею, що ці групи постійні. Також у синетичній моделі штурму допустима критика, але лише та, яка дозволяє покращувати чи розвивати висловлені ідеї. Технологія проведення синетичного штурму схожа на технологію мозкового штурму з активним застосуванням аналогій.

Фантастична аналогія – символічний опис бажаного майбутнього чи нереальних ситуацій, у яких відсутні об'єктивні закони та явища, що перешкоджають прийняттю бажаного рішення у світі. Цей метод вимагає від учасників розвиненої уяви та творчої розкутості. Але в даному випадку свобода образного мислення має бути максимальною. При висловленні фантастичних аналогій основний наголос робиться на символічному описі бажаного майбутнього чи нереальних ситуацій, у яких відсутні об'єктивні закони та явища, що перешкоджають прийняттю бажаного рішення у реальному світі.

Наступний спосіб підвищення мотивації студентів до творчої діяльності навчальних заняттях – розв'язання задач за допомогою методу Дельфі. Цей метод призначений для прогнозування та підтримки прийняття рішень. Його особливістю є наявність зворотного зв'язку за результатами кожного етапу процедури. Він отримав свою назву з легенди про дельфійські оракули, тому іноді називається методом дельфійського оракула. Розроблено цей метод О. Хелмером та його колегами для науково обґрунтованого прогнозування майбутнього.

Сутність методу Дельфі полягає у проведенні кількох етапів письмового анонімного анкетування студентів. Причому анкети другого та наступних етапів містять опрацьовані результати попередніх анкет, а також висновки та коментарі експертів.

До основних переваг методу Дельфі при використанні на навчальних заняттях можна віднести наступне: опитування проводиться анонімно; у студентів відсутня можливість обговорювати результати на рівні міжособистісного спілкування, що знижує вплив особистості процес прийняття рішення; основною відмінністю методу Дельфі є наявність зворотного зв'язку за результатами попередніх етапів опитування, що дозволяє кожному учаснику змінити або скоригувати свою початкову думку без побоювання зазнати критики.

Опишемо специфіку роботи на семінарсько-практичних заняттях з методик навчання різних освітніх галузей.

Методика навчання освітньої галузі покликана допомогти студентам усвідомити сутність освітнього процесу, як процесу навчального, розвивального та виховуючого. При будь-якій організаційній формі процесу навчання, при будь-якій методиці оволодіння учнем досліджуваним матеріалом навчання, поряд з іншими цілями, має йти ціль, спрямована на розвиток самостійного творчого мислення учнів. Успішність діяльності майбутнього вчителя з розвитку творчих здібностей учнів буде визначатися його власними розвиненими творчими здібностями. Нам представляється можливим розвиток таких здібностей студентів в курсах методик викладання предмета. У процесі вивчення цих предметів також можуть бути сформовані і вміння майбутнього вчителя розвивати творчі здібності учнів.

Крім формування у студентів базових професійних умінь вчителя (вміння аналізувати, конструювати, оцінювати свою діяльність і діяльність учнів), велика увага приділяється формуванню творчого підходу студентів до організації і проведення уроків.

На заняттях студентам пропонуються наступні завдання:

- розглянути виклад матеріалу теми в різних підручниках;
- проаналізувати різні підходи до вивчення тієї чи іншої теми підручника;
- розробити завдання різного характеру (проблемні, пошукові);
- сконструювати уроки одного виду, але із застосуванням різних методів навчання; уроки різних видів; пари взаємопов'язаних уроків;
- провести самоаналіз, самоконтроль, узагальнення власного рівня професійного розвитку.

При навчання методиці викладання громадянської та історичної освітньої галузі в цьому курсі враховується індивідуальність студентів, що виражається:

- в демонстрації ними різних методів пояснення однієї і тієї ж теми; уроків різних видів;
- у наданні їм завдань різного рівня методичної складності;
- у наданні їм завдань творчого характеру;
- у виконанні ними пошукових домашніх завдань.

Запропоновані завдання студенти виконують в процесі домашньої підготовки до заняття. Одні із завдань пропонуються студентам для індивідуального виконання, інші – для виконання в групі.

Зміст завдань по кожному заняттю орієнтує студентів не тільки на проведення аналізу навчальної теми з метою виділення її «ядерного» матеріалу, її планування, а й на обдумування ними можливості виготовлення тієї чи іншої наочності, за рішенням завдання різними способами. У формулюванні завдань перед студентами ставиться методична та педагогічна проблеми: відбір навчального матеріалу, вибір методів навчання цього матеріалу, побудова діалогу з учнями, аналіз допустимих помилок, недоліків у запропонованій організації уроку по цій темі тощо. Відмінною рисою організованих занять є створена необхідність для студентів: аналізувати навчальний процес з позицій учня і вчителя.

У систему професійної підготовки вчителя входить оволодіння ним різними формами організації навчальної діяльності. Для досягнення цієї мети на заняттях організуються різноманітні форми роботи зі студентами:

- студенти старших курсів залучаються до читання фрагментів лекцій на молодших курсах;

- проводяться проблемні лекції, семінари - дискусії, семінари - ділові ігри, семінари з використанням відеофільмів;

- організується робота малих груп для вирішення різних методичних проблем.

Зростання методичної майстерності студентів забезпечується:

- повторюваністю методичних завдань кожного виду;

- послідовністю освоєння рівнів (охарактеризувати - розкрити - розробити - показати методику);

- використанням завдань на порівняння різних варіантів;

- виділенням типових методичних помилок;

- забезпеченням самоконтролю;

- використанням завдань типу: «Чи зміниться методика ..., якщо ...»;

- використанням завдань, пов'язаних з реконструюванням змісту і методики відповідно до диференціації, індивідуалізацією навчання і забезпеченням розвитку учнів.

Прикладом таких завдань є наступні:

- студентам пропонується розробити картки-консультанти по темах;

- визначити розділ теми, де можливо використовувати розроблені ними картки; продумати мету і місце карток на уроці;

- розробити методику роботи з запропонованими картками.

Велика увага приділяється навчанню студентів веденню діалогів. В зв'язку з цим:

- виділяються основні діалоги, відповідні методиці вивчення поняття;

- виділяються типові помилки у веденні діалогів;

- надаються завдання на вибудовування діалогів;

- розглядаються різні види діалогів (навчальні, проблемні, узагальнюючі, дослідницькі).

Крім того студентам пропонується виконати систему завдань творчого характеру.

Свої знання, вміння і навички, набуті в процесі вивчення курсу, студенти успішно застосовують на активних педагогічних практиках, де одним із творчих завдань для них є проведення педагогічного дослідження (рівнів творчих здібностей учнів; процесу навчання, як творчого; написання характеристики вчителя-творця).

Освітньою програмою передбачається орієнтування студентів на самовдосконалення своєї професійної майстерності. Досягненню цієї мети сприяли спеціальні завдання творчого саморозвитку:

1. Опишіть організацію співпраці учнів і вчителя при підготовці і проведенні: уроку пояснення нового матеріалу; уроку закріплення вивченого; уроку консультації; уроку підготовки до контрольної роботи; уроку контролю та перевірки знань; уроку узагальнення; комбінованого уроку; інтегрованого уроку; уроку з між предметними зв'язками.
2. Розробіть проблемну ситуацію при вивченні теми і шляхи виходу з неї.
3. Проаналізуйте, які методи навчання учнів вам більше вдаються, а які викликають труднощі. Спробуйте пояснити причини удач і труднощів.
4. Розробіть шляхи здійснення зворотного зв'язку на уроці.
5. Опишіть організацію випереджаючого навчання.
6. Продумайте систему навчання, орієнтовану на взаємонавчання учнів.
7. Продумайте систему навчання, орієнтовану на творчість учнів.
8. Наведіть приклади нестандартних, на ваш погляд, уроків.
9. Розробіть завдання для дидактичної гри.
10. II. Розробіть завдання для контрольного тестування.
11. Розробіть завдання для використання перфокарт.
12. Розробіть комп'ютерну програму навчання однією з тем.

13. Розробіть завдання для роботи з комп'ютером.
14. Розробіть завдання для малюнквого диктанту.
15. Розробіть творчі завдання для учнів.
16. Запропонуйте нестандартні завдання для учнів.
17. Виготовте багатофункціональний наочний посібник і опишіть методику його використання.
18. Розробіть інтелектуальні карти для дітей.
19. Запропонуйте шляхи обліку успішності учнів і її зміни.
20. Виділіть типові методичні помилки. Розробіть систему завдань для їх запобігання і ліквідації.
21. Розробіть методичні завдання, орієнтовані на творчість вчителя.
22. Розробіть сценарій відеофільму.

Для оволодіння майбутнім вчителем професійними знаннями і вміннями необхідно на заняттях з методики викладання предмета створювати атмосферу «співтворчості» викладача і студентів.

Уважаємо, що творчо організоване вивчення методики викладання предмета сприяє орієнтації студентів на педагогічну професію, усвідомлення ними її творчого характеру. Курс методики викладання предмета формує готовність майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей учнів і є необхідним для організації наступних етапів системи підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів: узагальнення його знань і умінь, а також здійснення ним професійної діяльності з метою розвитку в ній творчих здібностей учнів.

Наведемо приклади формування готовності майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей на семінарсько-практичних заняттях.

Семінар «Основи педагогічної майстерності та творчості вчителя» покликаний систематизувати та узагальнити знання і вміння майбутнього вчителя і допомогти йому відповісти на питання «Як організувати вчителю свою педагогічну діяльність, щоб забезпечити розвиток творчих здібностей учнів в процесі навчання?».

Основна мета цього семінару полягала у формуванні у студентів цілісного підходу до праці вчителя як творчого процесу.

При проведенні семінару ми спиралися на знання, набуті студентами при вивченні методики викладання предмета, психології, педагогіки.

У процесі вивчення курсу студенти:

1. Удосконалили:

- знання сутності та змісту процесу навчання;
- знання сутності та змісту творчої діяльності та її ролі в процесі навчання;
- знання суті творчих здібностей;
- вміння підбирати систему завдань по темі, що сприяє розвитку творчих здібностей учнів;
- вміння вивчення передового педагогічного досвіду з проблеми розвитку творчих здібностей учнів і умінням критично його осмислити.

2. оволоділи:

- методиками вивчення і виявлення рівня сформованості творчих здібностей, рівня творчої активності в процесі діяльності;
- методиками формування мотивації навчання як творчої діяльності.

У процесі підготовки до занять семінару «Основи педагогічної майстерності та творчості вчителя» студенти виконують завдання і репродуктивного характеру (вивчення літератури), і творчого (розробки фрагментів уроків, моделей розвитку творчих здібностей учнів), і дослідного.

На семінарсько-практичних заняттях вважаємо за доцільне використовувати активні методи навчання, що залучають студентів в діяльність з розвитку творчих здібностей учнів (творчі завдання, постановка проблеми або створення проблемних ситуацій, дискусії, створення креативного поля, переклад ділової гри на інший, складніший, творчий рівень). На заняттях реалізуються шляхи формування позитивної мотивації (застосовувалися більш раціональні прийоми співпраці викладача студентів,

проектувалися і здійснювалися потрібні психічні стани, емоційний фон занять).

Для ефективності підготовки студенти включаються в ході семінару в відповідну діяльність, структура та операційний склад яких визначається темами занять (див. Додаток Є).

Форма організації першого заняття і його зміст переслідують досягнення наступних цілей:

- стимулювати у студентів потреби у вивченні даного курсу;
- систематизувати психолого-педагогічні знання студентів з проблем творчості, творчості вчителя в процесі навчання.

Обговорення цих проблем проходить у вигляді дискусії. Студентам пропонується відповісти на наступні питання:

1. Що таке «творчі здібності»?
2. Чи треба і чи можна розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання?
3. В чому полягає сутність творчого процесу? Як організувати творчу діяльність в процесі навчання?
4. Які умови повинні створюватися для успішності цієї діяльності?
5. Якими якостями повинен володіти вчитель для того, щоб організувати творчу діяльність в процесі навчання?
6. Які якості учнів розвиваються в процесі творчої діяльності?
7. Як діагностувати рівень цих якостей? Що спільного і що різного в спеціальних і творчих здібностях?

В процесі дискусії кожен студент групи висловлює свою думку з того чи іншого питання. На кінець обговорення мають бути виявлені всі думки з питань, в результаті чого по кожному з них можна оформляти рекомендації «З позицій студента».

В результаті усвідомлення студентами сутності обговорюваних в дискусії питань, ними сформульована проблема: «Як організувати власну

навчальну діяльність, що забезпечує формування у себе здатності розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання? »

На частині заняття узагальнюються і систематизуються знання студентів про психолого-педагогічні засади творчого процесу, про творчі здібності учнів, про творчість вчителя в процесі навчання.

Підсумком першого заняття стає перелік проблем, вирішення яких необхідно забезпечити в ході роботи семінару:

- як планувати процес навчання з метою розвитку в ньому творчих здібностей учнів;
- як організувати процес навчання як творчий;
- як аналізувати урок;
- як підбирати систему методів і прийомів, що дозволяють розвивати творчі здібності учнів, і співвідносити їх з віком учнів;
- як діагностувати рівень творчих здібностей.

Тема другого заняття: «Процес навчання як творчий». Перед студентами ставиться за мету: здійснити перенесення психолого-педагогічних уявлень про сутність процесу творчості на процес навчання.

Третє заняття стає як би підсумком в обговоренні теоретичних питань проблеми нашого дослідження: сутність творчої діяльності та розвиток творчих здібностей в процесі навчання, структура процесу навчання, включення елементів творчої діяльності на всіх етапах процесу навчання, методи і засоби розвитку творчих здібностей учнів. Це визначило тему заняття: «Структура процесу навчання».

В якості домашнього завдання до третього семінарського заняття студентам пропонується розробити в мікрогрупах (2 -3 людини) фрагменти частини уроків. Тип уроку було визначено спочатку: урок пояснення нового матеріалу. Частина уроку для розробки по ній фрагмента визначається етапами уроку. Тому завдання для студентів ускладнюється тим, що кожна мікрогрупа в своєму фрагменті уроку може:

- поставити різні цілі;

- підібрати різний навчальний матеріал, логічно не пов'язаний один з одним;

- визначити різноманітну систему методів і засобів навчання.

Однак такий зміст завдання і організація розробки фрагмента уроку дозволяють включити студентів в усвідомлену діяльність з проектування цілей, змісту і організації попередніх і наступних етапів уроку; організувати діяльність студентів з аналізу запропонованих фрагментів і самоаналізу розробленого ними фрагмента уроку, обговорити можливості запропонованих ними методів і засобів навчання в розвитку творчих здібностей учнів.

Фрагмент уроку проводиться у формі ділової гри, де роль вчителя грає один зі студентів, а всі інші виступають в ролі учнів.

В ході обговорення фрагментів уроків викладач вимагає від студентів вказати, які можливості відкриваються на розглянутих уроках для збудження, підтримки і розвитку творчої активності і прояву творчих здібностей учнів.

Розроблені заняття вимагають не простого відтворення матеріалу. Вони припускають систематичну, самостійну діяльність студентів, відбір ними потрібних явищ і фактів, вправ і завдань, встановлення між ними взаємозв'язку.

Крім систематизації психолого-педагогічних знань з проблеми дослідження, на цьому занятті студенти узагальнили і свої практичні вміння: підбирати методи і засоби навчання, навчальний матеріал по темі згідно цілей уроку, розробляти конспект уроку.

Три перших заняття дозволять студентам отримати і нові знання: як проводити аналіз уроку з проблеми дослідження, що дозволяє коригувати процес навчання з метою розвитку в ньому творчих здібностей.

Четверте заняття присвячено порівняльному аналізу специфіки процесу навчання як творчого на різних етапах безперервної освіти.

Студентам пропонується виконати наступні завдання в мікрогрупах:

1. Відвідати навчальні заняття в загальноосвітній школі, ліцеї, гімназії, коледжі, університеті з метою їх аналізу за схемою аналізу заняття з урахуванням сутності творчого процесу.

2. Провести порівняльний аналіз специфіки процесу навчання, як творчого в різних навчальних закладах і на різних етапах безперервної освіти.

3. Обґрунтувати необхідність організації процесу навчання як творчого на всіх етапах безперервної освіти і виділити якості особистості того, хто навчається і навчає, що розвиваються в цьому процесі.

Основним підсумком четвертого заняття є обґрунтування студентами необхідності і можливості організації процесу навчання як творчого на всіх етапах безперервної освіти, тому що тільки творчо організований процес навчання здатний розвивати творчі здібності як учня, так і викладача.

Тема 5. Вікові особливості розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

Мета цього заняття полягає у визначенні відповідності методів, умов, засобів розвитку творчих здібностей віковим особливостям учнів.

Для цього студентам пропонується вивчити наукову і навчальну літературу з питання; проаналізувати відвідані ними заняття (в загальноосвітній школі, гімназії, університеті) на відповідність шляхів, умов, засобів розвитку творчих здібностей віком здобувачів освіти.

Тема 6. Методика вивчення творчих здібностей.

Мета: проаналізувати методики вивчення творчих здібностей і застосувати їх у практичній діяльності.

План:

1. Провести порівняльний аналіз методик вивчення і виявлення рівня сформованості творчих здібностей.

2. Визначити відповідність методик вивчення і виявлення творчих здібностей віковим особливостям учнів.

3. Провести діагностику творчих здібностей студентів в групах 1-4 курсів (на розсуд) на основі відомих методик.

Для підготовки до виконання плану студентам рекомендується література з психодіагностики і педагогічної діагностики, з якої студенти дізнаються про різні методики вивчення творчих здібностей.

В рамках формувального експерименту нами аналізується успішність виконання студентами експериментальних груп проблемних завдань, їх активність у вирішенні проблем і висунення гіпотез їх вирішення, проводяться зрізи знань сутності творчих здібностей.

Виходячи з аналізу результатів, можна зробити висновок, що у студентів даних груп спостерігається виражена позитивна динаміка розвитку творчої активності.

Разом з тим студентами засвоюються і знання сутності творчих здібностей, методик їх розвитку, що визначає більш високий рівень сформованості у них компонентів їх готовності до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

2.3 Педагогічна практика як основа підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів

Педагогічна практика є тим полігоном, на якій може бути перевірена ефективність запропонованої системи підготовки майбутніх вчителів.

Орієнтація сучасних освітніх реформ формування спеціаліста-професіонала ставить підвищені вимоги до підготовки вчителя початкових класів, особливо у аспекті професійно-педагогічної творчості. Пріоритет при цьому віддається творчому розвитку майбутнього вчителя відкритості до інновацій, експериментів, педагогічного артистизму, здатності до самопізнання, саморозвитку та самоактуалізації у професійній діяльності.

Творчість у педагогічній діяльності вимагає формування у майбутніх учителів початкових класів широкого кола професійно-творчих, професійно-методичних умінь, навичок та здібностей. Саме в процесі шкільної практики

проявляється готовність педагога до оригінального конструювання навчального матеріалу, застосування нестандартних форм, методів навчання та виховання, їх поєднання та впровадження у навчальній та позаурочній виховній діяльності учнів молодшого шкільного віку, здатність до співпраці, співробітництва, співробітництва з різними суб'єктами освітнього процесу, що позначається на творчому розвитку школярів.

Традиційно зусилля вчителів зосереджені на формуванні знань, умінь та навичок, вирішення суто навчальних завдань і зовсім недостатньо уваги приділяється розвитку творчого мислення молодших школярів, їх здатності до оригінальності міркувань, винахідливості, генеруванню нових ідей, розвиненості уяви, фантазії, інтуїції, здатності до знаходження оптимального рішення з кількох можливих тощо.

Педагогічна практика як форма «надання» соціально-професійного середовища для студентів сприяє перекладу суспільно-педагогічних та професійно-групових цінностей у їхню особистісну систему, орієнтація на які визначає рівень розвитку майбутнього вчителя та ефективність його діяльності. Ми вважаємо, що необхідно забезпечити єдність цих аспектів на основі формування професійно-ціннісних орієнтацій. Суб'єктно-діяльнісний підхід дозволяє забезпечити їх інтеграцію, у зв'язку з тим, що індивід намагається узгоджувати свої особистісні можливості з вимогами та умовами професійної діяльності позиції суб'єкта. «Те, якою мірою діяльність залежить від особистості, визначається тим, якою мірою вона стала її суб'єктом» (К. А. Абульханова-Славська).

Основним інструментарієм створення суб'єктного простору стає індивідуально – диференційований професійний маршрут педагогічної практики, що представляє цілеспрямовано проєктовану диференційовану програму, що забезпечує студенту позицію суб'єкта навчально – професійної діяльності на основі рівня сформованості професійно – ціннісних орієнтацій. У структурі вище названого маршруту виділено мету, адресність, організаційне забезпечення, очікувані результати та підсумки.

Поетапність (або ступінчастість) педагогічної практики (адаптаційно-ознайомчий, організаційно-виховний, навчально-методичний етапи) обумовлена змістом та характером діяльності практиканта, пов'язаної зі стадіями формування його професійно-ціннісних орієнтацій.

У процесі адаптаційно-ознайомчого етапу практики (1 курс навчання) відбувається набуття досвіду знань про аксіологічні аспекти професійної діяльності педагога та його роль у освітньому процесі ЗССО, а також оволодіння ціннісною самосвідомістю особистості студента-практиканта як представника даної професійної спільноти в умовах адаптації до педагогічної дійсності.

Організаційно-виховний етап практики (2 курс навчання у ЗВО) орієнтований на організацію виховної взаємодії майбутнього вчителя з учнями. Даний етап практики характеризується «великим навантаженням спілкування», внаслідок цього факту відбувається орієнтація практикантів на формування досвіду позитивних емоційно-чуттєвих переживань, пов'язаних з процесом педагогічного спілкування, що визначає розробку та проведення тренінгу педагогічного спілкування як форми інтерактивного навчання. Організаційно-виховний етап практики сприяє розвитку суб'єктної позиції майбутнього вчителя, проектуючи її на особистість вихованця в системі гуманних взаємин на основі взаємодії та співробітництва. У зв'язку з цим даний етап практики є сенсоутворюючим ядром практичної підготовки студентів, оскільки він визначає особистісно-орієнтовану діяльність майбутніх учителів на наступному етапі практики.

На навчально-методичному етапі практики (3-4 курс навчання) відбувається домінування ставлення до особистісно-орієнтованої педагогічної діяльності, що визначає її мету та особистісно-професійний зміст для практиканта, що забезпечується навчальними ситуаціями як елементами педагогічної діяльності, в процесі яких відбувається діяльнісна екстеріоризація педагогічних цінностей особистості майбутнього вчителя.

Загалом, формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів пов'язане з описаними вище етапами педагогічної практики та включає три основні блоки: змістовний, структурно-процесуальний, організаційно-інструментальний.

Водночас зазначимо, що аналізовані теоретичні аспекти зазначеної нами проблеми дозволили виділити педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів у період педагогічної практики, а саме: створення суб'єктного простору практикантів як певного особистісно-професійного середовища на основі індивідуально-диференційованого професійного маршруту практики, організація педагогічної підтримки майбутніх вчителів на основі запровадження програми супроводу студентів у процесі практики в школі та забезпечення взаємозв'язку етапів педагогічної практики (адаптаційно-ознайомчий, організаційно-виховний, навчально-методичний) та груп професійно-ціннісних орієнтацій (цінності – знання, цінності – відносини, цінності – вміння).

Таким чином, теоретичні положення та отримані результати формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів, що містяться в роботі, можуть бути використані при розробці курсів педагогічних дисциплін, при складанні навчальних планів і програм з організації педагогічної практики, науково-методичних і дидактичних матеріалів з метою організації їх професійно-практичної практики.

Висновки до 2 розділу

Матеріал, викладений вище, дозволяє зробити наступні важливі для подальшого дослідження висновки:

- державний освітній стандарт та освітньо-професійна програма орієнтують викладачів ЗВО на формування компонентів готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів;

- щоб організувати процес навчання студентів, що дозволяє формувати їх готовність до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання, кожен викладач університету повинен усвідомити необхідність організації такого процесу на заняттях зі своєї дисципліни;
- успішність цього процесу буде визначатися сформованим у студентів мотивом оволодіння майбутнім вчителем цією професією, як творчої;
- на заняттях з усіх навчальних дисциплін повинна проводитися цілеспрямована робота з розвитку творчої діяльності як викладача ЗВО, так і студента.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз трактувань сутності поняття «творчі здібності» у філософській та психолого-педагогічній літературі дозволяє стверджувати про те, що: творчі здібності – це індивідуальні особливості особистості, що є суб'єктивними умовами успішного виконання творчої діяльності; проблема розвитку творчих здібностей особистості є актуальною і вимагає розробки шляхів її вирішення.

На розвиток особистісних якостей учнів і, в першу чергу, на розвиток творчих здібностей учнів, спрямовані сучасні концепції технологій і систем розвиваючого, проблемного і особистісно-орієнтованого навчання. В їх основу покладено класичні принципи дидактики: науковості, доступності, системності і послідовності наочності, свідомості і активності, зв'язку навчання з життям.

Визначено, що для розвитку творчих здібностей, вчителю необхідно організувати розвиваючий процес навчання, взявши за його основу елементи технологій розвиваючого навчання. Велике значення в розвитку творчих здібностей мають творча активність індивіда і його потреба в творчій діяльності.

Суттєвими для розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання є наступні умови: облік індивідуально-психологічних особливостей кожного учня; облік вікових закономірностей здійснюваної учнями навчальної діяльності; облік інтересу дитини до даного предмету, його активність, позитивне ставлення до нього; наявність в учня певних знань, умінь і навичок в стосовно предмета; наявність творчого характеру процесу навчання; формування в учнів активних рис особистості: самостійності, організованості, наполегливості, самокритичності тощо.

Встановлено, що процес підготовки вчителів у ЗВО передбачає дотримання деяких об'єктивних умов для ефективного формування у майбутніх педагогів здатності до розвитку творчих здібностей молодших школярів:

- по-перше, кожен викладач ЗВО повинен організувати процес викладання своєї навчальної дисципліни творчо;

- по-друге, на заняттях з усіх курсів необхідно проводити цілеспрямовану роботу з розвитку творчої діяльності як студента, так і викладача; з формування мотивів оволодіння майбутнім учителем педагогічною професією, як творчої;

- по-третє, включення студентів у творчу діяльність на заняттях повинно вестися в зоні їх найближчого розвитку.

Дослідження процесу підготовки вчителів дозволяє вважати за необхідне реалізацію наступних етапів в ефективному формуванні готовності (як стійкої особистісної якості) майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів:

- орієнтування майбутнього вчителя на творчий характер обраної професії;

- включення майбутнього вчителя в виконання творчої діяльності в процесі отримання професії;

- узагальнення знань і умінь майбутнього вчителя з проблем розвитку творчих здібностей учнів;

- здійснення професійної діяльності з метою розвитку в ній творчих здібностей учнів.

Успішна реалізація кожного з виділених етапів дозволяє на кожному з них досягти проміжних цілей в процесі формування готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів:

- усвідомлення творчого характеру професії вчителя;

- накопичення досвіду творчої діяльності;

- застосування знань і умінь в процесі розвитку творчих здібностей учнів.

Рекомендовано включити в програми психолого-педагогічних курсів, як обов'язкові елементи змісту освіти, знання про сутність і роль творчих здібностей в процесі навчання, методи і засоби їх розвитку.

Теоретичні та емпіричні матеріали дослідження свідчать, що мета дослідження досягнута, вирішені поставлені завдання.

Подальша робота може торкнутися процесів:

- впровадження напрацьованих матеріалів в психолого-педагогічні та інші курси навчальних планів педагогічного факультету ЗВО;

- перепідготовки вчителів різних дисциплін в інституті підвищення кваліфікації працівників освіти з метою вдосконалення їх підготовки до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання;

- розробки навчальних програм і методик навчання курсу «Розвиток творчих здібностей».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. О. (2002). *Школа життя*. Хмельницький: Подільський культурнопросвітницький центр ім. М. К. Реріха.
2. Барабаш О. Ю. (2011). Особливості діагностики творчого мислення школярів. *Вісник Одеського нац. ун-ту*. Психологія. Вип. 7, 38–44.
3. Бібік Н. М. (1998). *Формування пізнавальних інтересів молодших школярів*: монографія. Київ: Ін-т педагогіки АПН України.
4. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (2005). уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун.
5. *Вікова психологія*: підручник (1976). за ред. проф. Г. С. Костюка. Київ: Радянська школа.
6. *Вікова та педагогічна психологія*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. (2009). О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид. Київ: Каравела.
7. Власенко О. (2015). Розвиток творчого мислення (креативності). *Психолог*. № 3, 23–37.
8. Волкова Н. П. (2007). *Педагогіка*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., перероб., допов. Київ: Академвидав.
9. Воробйова Т. В. (2014). *Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Луцьк.
10. Гаряча С. А. (2014). *Формування в учнів ключової компетентності «уміння вчитися» відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів*. Черкаси: ЧОПОПП.
11. Гін А. О. (2015). *Прийоми педагогічної техніки: свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність*: посібник для вчителя. Харків: Основа.
12. Гірний О. І., Савчин М. М. (2011). Творчість як педагогічна проблема: тренінг творчості. *Шлях освіти*. № 4, 5–10.

13. Гончаренко С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.

14. Григор'єва В. В. (2010). Методичні засади формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ.

15. Григор'єва В. В. (2008). Діагностика рівня сформованості компонентів творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності. *Зб. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ: БДПУ, № 4, 164–175.

16. Григорчук О. О., Дубравська Н. М. (2015). Розвиток уяви і фантазії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти*, 194, 203–206.

17. Грицюк Л. (2010). Методичні аспекти розвитку креативного мислення у проектуванні. *Вісник Національного університету "Львівська Політехніка". Архітектура*. № 674, 27–31.

18. Грушко О. В. (2004). Досвід компонент-аналізу структури творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця: Едельвейс и К, Вип. 9, 167–171.

19. Губенко Е. Л. Диагностика и развитие творческих способностей ребенка средствами изобразительного искусства. URL: <http://festival.1september.ru/articles/578042/> (дата звернення: 20.06.2017).

20. Губенко О. В. (2014). Психологічний аналіз творчої діяльності. Біполярна концепція механізмів творчого мислення (БКМТМ). *Практична психологія та соціальна робота*. № 6, 68–80.

21. Губенко О. В., Кульчицька О. І., Третяк Т. М. (1999). Методи навчання обдарованих дітей. *Обдарована дитина*. № 5, 18–25.

22. Гурська О. В. (2015). Дидактичні умови реалізації інноваційних форм навчальної діяльності студентів коледжів у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Полтава.

23. Горальський А. (1998). *Правила тренінгу творчості*: метод. посіб. / пер. з польс. О. Гірного. Львів: ВНТЛ.
24. Горальський А. (2002). *Теорія творчості* / пер. з польс. О. Гірного. Львів: Каменярь; Warszawa: Universitas Rediviva.
25. Держстандарт початкової освіти. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-prijnyav-derzhstandart-pochatkovoyi-osviti-shoviznachaye-chomu-navchatimut-ditej-u-pochatkovij-shkoli-z-1-veresnya-2018-roku>. (дата звернення: 15.05.2021)
26. *Енциклопедія освіти* (2008). І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков та ін.; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер.
27. Іванова В. В. (2011). Особливості розвитку творчого мислення у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ.
28. Іванова С. В. (2010). Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Житомирськ. держ. у-ту*. Вип. 52, 152–156.
29. Карабаєва І. (2014). Сучасні підходи до понятійно-термінологічного забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища ДНЗ. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. Вип. 31, 129–134.
30. Кічук Н. В. (2010). Теоретичні основи формування мислення майбутніх фахівців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_1_10. (дата звернення: 13.01.2016).
31. Клепіков О. І., Кучерявий І. Т. (1996). *Основи творчості особи*: навч. посіб. Київ: Вища школа.
32. Коновець С. (2010). Уява як важливий чинник творчого розвитку особистості. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. Київ, Вип. 5, 175–190

33. Костюк І. (2016). Формування освітньо-розвивального середовища на уроках літературного читання в початковій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, № 5 (59), 314–323.
34. Кремень В. Г. *Освіта і наука України: шляхи модернізації. Факти, роздуми, перспективи*. Київ: Грамота, 2003. 215 с. 200
35. Кроуфорд А., Саул В., Метью С. (2006). *Технології розвитку критичного мислення учнів*. Київ: Плеяди.
36. Ксьонзенко М. А. (2012). Мотивація самовдосконалення вчителя як ключовий психологічний чинник його професійного зростання. *Наук. збірник освіти Донеччини*. № 2, 90–93.
37. Лоюк О. В. (2015). Сутнісно-функціональний аналіз основних дефініцій феномену творчого мислення. *Вектор науки ТГУ*. № 1, 111–114.
38. Лоюк О. В. (2015). Творче мислення молодшого школяра: сутність, структура, особливості прояву. *Молодий вчений*. № 5, 123–126.
39. Малафіїк І. В. (2015). Дидактика новітньої школи. Київ: Слово.
40. Малихін О. В. (2013). Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія: Педагогіка. Т. 215. Вип. 203, 11–14.
41. Мартиненко С. М. (2010). *Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навч.-метод. посіб.* Київ: Сім кольорів.
42. Мельниченко А. Концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності у теоріях медіа комунікацій. *Український науковий журнал "Освіта регіону"*. URL: <http://social-science.com.ua/article/1045>. (дата звернення: 20.08.2021).
43. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. URL: <http://www.mon.gov.ua/education/average>. (дата звернення: 16.06.2021).

44. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. (дата звернення: 29.04.2021).
45. *Новий тлумачний словник української мови* (2008). уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. 2-ге вид., виправлене. Київ: Аконіт.
46. Осаульчик О. Б. (2012). Роль і місце інтерактивних форм та методів у гуманістично-орієнтованому виховному процесі вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. 10, 56–61.
47. Пастух Л. В. (2013). Основні підходи до проблеми сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти. *Актуальні проблеми психології*. Київ; Алчевськ: ЛАДО, 405–409.
48. *Педагогічний словник* (2001). за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка.
49. Підласий І. П. (2010). Педагогіка початкової школи: підручник / Іван Павлович Підласий, URL: <http://ibib.ltd.ua/neravnomernost-razvitiya-26112.html>. (дата звернення: 18.12.2020).
50. Пріма Р. М., Чапюк Ю. С. (2017). Дидактичні умови розвитку креативного мислення школярів: теоретичні аспекти. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. аспірантів і студентів (16–17 травня 2017 р.). / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 589–592.
51. Про освіту: Закон України від 2017 № 38-39 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. (дата звернення: 17.04.2021)
52. *Професійна освіта*: словник (2000). уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа.
53. *Психологія емоційної сфери*. URL: <http://um.co.ua/9/9-5/9-57073.html>. (дата звернення: 09.03.2021).
54. *Психологія*: підручник (2005). Ю. Л. Трофімов, В. І. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. 5-те вид., стереотип. Київ: Либідь.

55. *Психологія: терміни, поняття, визначення: словник-довідник* (2011). Г. В. Ложкін, І. Я. Коцан, В. А. Бараннік та ін.; за заг. ред. Г. В. Ложкіна. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки.
56. Рогозіна В. В. (1999). *Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01.* Київ.
57. Рубінштейн С. Л. (1981) *Про природу мислення і його склад. Хрестоматія з загальної психології. Психологія мислення: статті.* Москва, 71–77.
58. Савченко О. Я. (2012). *Дидактика початкової освіти: підручник для студ. пед. фак. вищ. навч. закл.* Київ: Грамота, 504 с.
59. Сідун М. М. (2013). Створення розвивального середовища на засадах ситуативного спрямування процесу професійної підготовки вчителя гуманітарного профілю. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* Вип. 6, 223–227.
60. Скалич Л. Й. (2007). *Діагностика та формування творчого математичного мислення молодших школярів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07.* Київ.
61. Славіна Н. С., Михальська С. А. (2014). Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини як умова психологічної готовності до школи. *Проблеми сучасної психології.* Вип. 24, 621–630.
62. Сухомлинський В. О. (1977). *Серце віддаю дітям.* Вибр. твори: в 5 т. Київ: Рад. шк., Т. 3.
63. Терещук Г. (2017). Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. *Наук. записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка.* Серія Педагогіка, 2, 6–16.
64. *Філософський словник* (1986). за ред. В. І. Шинкарука. 2 вид., переробл. і доп. Київ: Головна редакція УРЕ, 800.
65. Формування у молодших школярів мотивації до навчання. Вчитель вчителю, учням та батькам. URL: http://teacher.at.ua/publ/formuvannja_u

molodshikh shkoljariv_ motivaciji_ do_navchannja/39-1-0-3419. (дата звернення: 25.05.2021).

66. Чапук Ю.С. (2016). Критеріальний підхід щодо розвитку креативного мислення молодших школярів: цілемотиваційний критерій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип. 32, 220–227.

67. Чапук Ю.С. (2016). Молодший шкільний вік як сензитивний щодо розвитку творчого мислення: теоретичні аспекти. *Innovative Solutions In Modern Science*, 1, 118–123.

68. Шевченко К. О. (2014). Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки. Вип. 2 (13), 258–263.

69. Щербина С. М., Щербина І. Ю. (2011). Емоційний фактор як засіб забезпечення якості навчального процесу у загальноосвітній та вищій школі. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг: КДПУ, 33, 465–473.

70. Ягупов В. В. (2002). *Педагогіка*: навч. посіб. Київ: Либідь.

71. Янкович О. І. (2014). Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації педагогічної діагностики з використанням інформаційних технологій. *Молодь і ринок*, 8, 7–10.

72. Ярошук Л. Г. (2016). Креативність як компонент творчого потенціалу особистості майбутнього школяра. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія"*, 2 (12), 128–134.

73. Ярошук Л. Г. (2017). *Теорія та методика виховання*: навч. посіб., Бердянськ.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шановний колего!

В Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича проводиться дослідження з проблеми «Підготовка вчителя до діяльності з розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання». З метою визначення умов, при яких розв'язання цієї проблеми буде більш ефективне, ми пропонуємо Вам відповісти на питання анкети. Згоду із запропонованими варіантами відповідей позначте, обводячи кружечком. При відповідях Ви можете вибирати одне або кілька суджень, з якими згодні.

Анкету не потрібно підписувати. При обробці даних гарантується анонімність ваших відповідей.

1.Якою мірою при вступі до університету ви керувалися кожним з перерахованих нижче міркувань? (Відзначте по одному коду в кожному рядку)

	В більшій мірі	Середня міра	Не керувалась
Хочу займатися улюбленим предметом	001	002	003
Хочу стати вчителем, викладати улюблений предмет, працювати з дітьми	004	005	006
Зрозумів, що отримати бажану (НЕ вчительську) професію мені не вдасться, а після неї найцікавішою мені здається робота вчителя	007	008	009
Сподіваюся, що дана освіта дозволить влаштуватися на роботу, не пов'язану зі школою	010	011	012
Якщо мотив надходження інший, напишіть, в чому він полягає коди (013-023)			

2.Коли у вас сформувалося стійке бажання стати вчителем? (Відзначте тільки один код)

* Ще до 9 класу	024
* У 10-11 класах	025

* Після закінчення школи	026
* Такого бажання взагалі не з'явилося	027
* Інше	028

3. Як вплинули на ваше рішення вступити на педагогічний факультет заняття за перерахованими нижче видами діяльності? (Відзначте по одному коду в кожному рядку)

	Досить сильно	Не вплинуло	Негативно	Не займався взагалі
Допомога відстаючим учням, репетиторство	029	030	031	032
Допомога класному керівнику	033	034	035	036
Робота з молодшими школярами	037	038	039	040
Заняття в педагогічному класі своєї школи	041	042	043	044
Бесіди з учителями школи про професію вчителя	045	046	047	048
Самостійне поглиблене вивчення улюблених предметів	049	050	051	052
Відвідування факультативів, гуртків	053	054	055	056
Участь в предметних олімпіадах	057	058	059	060
Бесіди з представниками нашого університету	061	062	063	064

4. Що більшою мірою приваблює Вас в професії вчителя?

	Дуже приваблює	Привертає	Не приваблює
Систематичне спілкування з дітьми, можливість їх вчити, виховувати, готувати до життя	065	066	067
Можливість займатися улюбленою предметом	068	069	070
Творчий характер праці	071	072	073
Інтелектуальний характер праці	074	075	076
Можливість приносити користь людям	077	078	079
Великий відпустку в літній час	080	081	082
Інше (коди 083-086)			

Обробка результатів здійснювалася комп'ютерною програмою.

Додаток Б

Карта діагностики творчої активності (самооцінка)

Шановний учасник!

В Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича проводиться дослідження з проблеми «Підготовка вчителя до діяльності з розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання». З метою визначення рівня мотивації творчої діяльності студента, просимо відповісти тебе на поставлені в анкеті питання. Виберіть, будь ласка, по одному із запропонованих відповідей на кожне питання. Після заповнення карти підсумуйте бали, по отриманому результату визначте рівень твоєї творчої активності.

Питання	Відповідь
1. Як часто ви самостійно приймаєте рішення?	а) часто (5 балів) б) іноді (3 бали) в) дуже рідко (1 бал)
2. Як ви себе ведете, коли перед вами поставлена проблема?	а) віддаєте перевагу напружитися, але самі знаходите відповідь (5баллов) б) залежно від ситуації (3 бали) в) хочете отримати готову відповідь від інших (0 балів)
3. Чи часто ви висуваєте альтернативні варіанти по конструюванню, моделюванню і організації діяльності колективу в цілому або окремого його члена?	а) часто (5 балів) б) іноді (3 бали) в) ніколи (0 балів)
4. Чи часто ви відходите від готових програм, якщо цього вимагають умови і обставини?	а) часто (5 балів) б) іноді (3 бали) в) ніколи (0 балів)
5. Чи часто ви прагнете до поліпшення і вдосконалення існуючих змісту і форми організації діяльності?	а) часто (5 балів) б) іноді (3 бали) в) ніколи (0 балів)

Підрахувавши середній бал, ми отримаємо індекс творчої активності, або індекс мотивації творчої діяльності (\bar{x})

$3,5 < \bar{x} < 5$ – високий рівень творчої активності;

$2,5 < \bar{x} < 3,5$ – середній рівень творчої активності;

$1 < \bar{x} < 2,5$ – низький рівень творчої активності.

Додаток В

Анкета 2

Шановний колего!

В Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича проводиться дослідження з проблеми «Підготовка вчителя до діяльності з розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання». З метою визначення системи підготовки вчителя до такої діяльності, ми пропонуємо Вам відповісти на питання анкети.

1. Творча діяльність - це ...

а) діяльність по створенню чогось нового;

б) діяльність по досягненню результату, в якому особистість реалізує і стверджує свої потенційні сили;

в) діяльність, в якій особистість розвивається;

г) все разом узяте;

д) важко відповісти.

2. Процес навчання як творча діяльність – це ...

а) навчання із застосуванням різноманітних форм, методів, засобів.

б) проблемне навчання.

в) навчання з використанням засобів активізації творчої діяльності учнів.

г) навчання через творче завдання.

д) навчання через задачі підвищеної складності, через поглиблення навчального матеріалу.

е) всі разом узяте.

ж) важко відповісти.

3. Хто може організувати процес навчання як творчу діяльність?

а) учитель, який закінчив ЗВО з дипломом з відзнакою.

б) вчитель-методист.

в) учитель-організатор.

г) учитель, хто оволодів досвідом творчої діяльності.

- д) учитель, вивчив теоретичний аспект творчої діяльності.
- е) будь-який вчитель, який працює в школі.
- ж) важко відповісти.

4. Яким якістю повинен володіти вчитель, здатний до творчої діяльності?

- а) самостійністю, гнучкістю, критичністю мислення.
- б) високою працездатністю.
- в) здатністю до широкого переносу знань.
- г) знанням методики викладання предмета, психології та педагогіки.
- д) любов до дітей.
- е) розвиненими творчими здібностями.
- ж) важко відповісти.

5. Чи володієте Ви цією якістю?

- а) так;
- б) важко відповісти;
- в) немає.

6. Творчі здібності – це ...

- а) якості особистості, що передаються у спадок.
- б) властивості особистості, які проявляються в процесі виконання творчої діяльності і визначають її успішність.
- в) властивості особистості, які проявляються тільки в процесі виконання певного роду діяльності.

г) важко відповісти.

7. У будь-якого чи учня можна розвинути творчі здібності?

- а) у будь-кого.
- б) в учня, успішного в навчанні.
- в) в учня, що має захоплення, хобі.
- г) в учня, що має позитивні задатки від народження.
- д) у будь-якого здорового учня.
- е) важко відповісти.

8. Яке з нижче названих умов, в більшій мірі, сприяє розвитку творчих здібностей учня в процесі навчання?

- а) захопленість предметом;
- б) інтерес до особистості вчителя;
- в) відсутність надмірної опіки з боку вчителя;
- г) «співтворчість» вчителя і учня;
- д) важко відповісти.

9. Яке з нижче зазначених умов, в більшій мірі, перешкоджають розвитку творчих здібностей учня?

- а) наслідування, відсутність самостійності;
- б) боязнь власних ідей;
- в) надто висока самокритичність;
- г) невпевненість в собі, боязкість;
- д) лінь;
- ж) важко відповісти.

10. Оцініть ефективність способів розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання?

- а) організація їх самостійної роботи;
- б) постановка проблемної ситуації на заняттях;
- в) нестандартна форма проведення заняття;
- г) діалогічність навчання;
- д) нестандартна форма постановки питання;
- е) установка на кілька варіантів вирішення завдання;
- ж) дослідницька робота;
- з) важко відповісти.

11. Знання вчителем якої методики обов'язково для розвитку творчих здібностей учнів?

- а) методики викладання предмета.
- б) методик педагогічного впливу на учня.
- в) методик інноваційної діяльності.

г) методик формування творчих здібностей учнів.

д) всі разом узяті.

е) важко відповісти.

12. Чи вважаєте Ви справедливим таке твердження, що звичайна середня школа все ж повинна і може розвивати творчі здібності учнів?

а) вважаю, що повинна і може;

б) вважаю, що повинна, але не може;

в) вважаю, що не повинна;

г) вважаю, що якщо не може розвивати, повинна не заважати стихійному розвитку в учнів цих здібностей?

д) важко відповісти.

13. Як Ви вважаєте, творчі здібності учня успішніше будуть розвиватися на уроці або в позакласній роботі?

а) вважаю, що на уроці;

б) вважаю, що в позакласній роботі;

в) вважаю, що на уроці і в позакласній роботі, якщо вчитель буде знати, як організувати цей процес.

г) важко відповісти.

14. Чи задоволені Ви своєю підготовкою в університеті щодо розвитку творчих здібностей учнів?

а) так;

б) частково;

в) немає;

г) важко відповісти.

15. Які питання з проблеми «Розвиток творчих здібностей учнів в процесі навчання» Вас, в більшій мірі цікавлять?

16. Ваші пропозиції щодо організації роботи семінару.

Додаток Г

Самооцінка студентами сформованого вміння організувати творчу діяльність
учнів на уроці

Дорогий студент!

В Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича проводиться дослідження з проблеми «Самооцінка студентами сформованого вміння організувати творчу діяльність учнів на уроці». Пропонуємо тобі взяти участь в дослідженні по вище означеній проблемі. Оціни, будь ласка, за чотирибальною шкалою свої вміння організувати творчу діяльність учнів на уроці.

«0» - вміння відсутня; «1» - вміння сформовано погано (низький); «2» - вміння сформовано добре (середній рівень); «3» - вміння сформовано дуже добре (високий рівень).

1. Чи вмієте формулювати творчу задачу?

- а) самостійно формулюю;
- б) створюю варіанти вирішення нової творчої завдання;
- в) формулюю творчу задачу по запропонованим зразкам;
- г) маю труднощі в формулюванні творчого завдання

2. Чи задоволені ви своєю організацією діяльності учнів щодо розв'язання творчого завдання?

- а) самостійно організовую;
- б) організовую за зразком;
- г) маю труднощі в організації такої діяльності.

3. Чи вмієте ви формулювати проблему?

- а) самостійно формулюю;
- б) створюю варіанти гіпотез дозволу нової проблеми;
- в) формулюю проблему по запропонованим зразкам;
- г) маю труднощі в формулюванні проблеми

4. Чи задоволені ви своєю організацією діяльності учнів по щодо рішення проблеми?

- а) самостійно організовую;
- б) організовую за зразком;
- г) маю труднощі в організації такої діяльності.

5. Чи задоволені ви своїм умінням створювати дискусійні ситуації на уроці?

- а) самостійно організовую;
- б) організовую за зразком;
- г) маю труднощі в організації такої діяльності.

б) Чи задоволені ви своїм умінням організовувати дослідницьку і пошукову роботу учнів?

- а) самостійно організовую,
- б) організовую за зразком;
- г) маю труднощі в організації такої діяльності.

Додаток Д

Витяги зі студентських творів на тему «Творчий учитель – це ...?»

1.

Творчий учитель – це вчитель, який не проводить заняття по строго заданих методикам викладання, а вигадує свої цікавіші і розвиваючі завдання ... Якості учнів, що розвиваються на уроках, визначити нескладно. Це інтелект, пам'ять, увагу, логічне мислення. Діагностувати рівень розвиненості цих якостей можна з виставлених оцінок. Студент ЧНУ – майбутній творчий учитель – це круто! Більшою мірою це залежить від особистості конкретного студента. Не кожен може цього досягти. Також необхідна спеціальна програма самого університету для досягнення цієї мети. ... Творчі здібності у студентів факультету педагогіки, психології та соціальної роботи розвиваються на 20%. ... На сьогоднішній день я не готова бути творчим учителем.

2.

Творчий учитель – це людина, яка вкладає в свою роботу всі свої сили і можливості, яка намагається той чи інший матеріал піднести дітям більш яскраво, наприклад, у формі гри, дискусії тощо.

Творчий учитель – це майстер своєї справи.

Якщо говорити про всіх студентів, то, напевно, не всі прагнуть до творчості, до саморозвитку. Однак для тих, хто хоче стати творчим учителем, розвинути свої творчі здібності, той повинен сам багато займатися і працювати. Що стосується ЧНУ, то на різних факультетах працює багато викладачів, яких можна охарактеризувати як творчих. Я вважаю, що при спілкуванні з ними можна набратися досвіду, отримати потрібну пораду, а іноді і обговорити з ними свої творчі підходи до побудови уроку.

Що стосується мене: чи зможу я розвивати відразу після університету творчі здібності в учнів? Напевно ні, тому що у мене мало досвіду творчої діяльності.

3.

Для того, щоб готувати студентів до творчості вчителя потрібні зусилля самого студента (в першу чергу) і, звичайно ж, університету. В зусилля самого студента входить ініціатива, а значить, факультет повинен надати йому можливість проявити цю ініціативу. Таким чином, з двох сторін творчий учитель формується (і внутрішньо, і зовнішньо). ... В даний час, на мою думку, рівень розвитку творчих здібностей студента ЧНУ середній, але думаю, що потенціал великий. ... Мені хотілося б на своїх уроках розвивати учнів, в тому числі і їх творчі здібності.

4.

Творчий учитель – це, мабуть, учитель, який ніколи не зупиняється на досягнутому, постійно експериментує, бере найкраще зі світової практики і йде далі. Це вчитель, який не дуже дотримується програм, а винаходить щось більш цікаве. Це вчитель, який вільний від методичних догм. Творчий педагог повинен бути грамотним, ерудованим, начитаним, мати досить багато знань по всім сферам життєдіяльності, включаючи наукові знання, аж до знання 2-3 іноземних мов ... Щоб студент став творчим учителем, необхідне дотримання трьох умов: він повинен бути творцем від природи; він повинен намагатися бути творцем; викладачі повинні допомогти йому в цьому, даючи різні варіанти навчання дітей і не переконуючи студента в перевазі якого-небудь з них. ...

По-моєму творчі здібності у студентів ЧНУ розвиваються, за моїми оцінками десь на 4 бали за п'ятибальною системою.

5.

Учитель, здатний у своїй роботі відірватися від стандартів і шаблонів, може навіть створити свою власну оригінальну методiku вивчення тієї чи іншої теми, при цьому якість знань учнів не тільки не погіршаться, а й значно підвищиться. Студент ЧНУ – майбутній творчий учитель! Як цього досягти? На мій погляд, треба: а) після кожного виконаного завдання, розробленого уроку задавати самому собі питання:

«Як ще можна це зробити?» Шукати оригінальні ідеї; б) при викладанні методики викладання предмета, наприклад, повинні бути строго зафіксовані основні вимоги до роботи вчителя, основні методики, основні результати, які потрібно отримати, працюючи з учнем.

При розробці уроків, заходів дати студентам свободу дій. Але при цьому постійно контролювати, чи відповідає, наприклад розроблений урок, тим самим основним вимогам.

Додаток Ж

Короткий тест творчого мислення П. Торренса (фігурна форма)

В рамках дослідження з проблеми «Підготовка вчителя до діяльності з розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання», що проводиться в Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, просимо заповнити бланк тестування з метою визначення рівня і характеру Вашого творчого мислення.

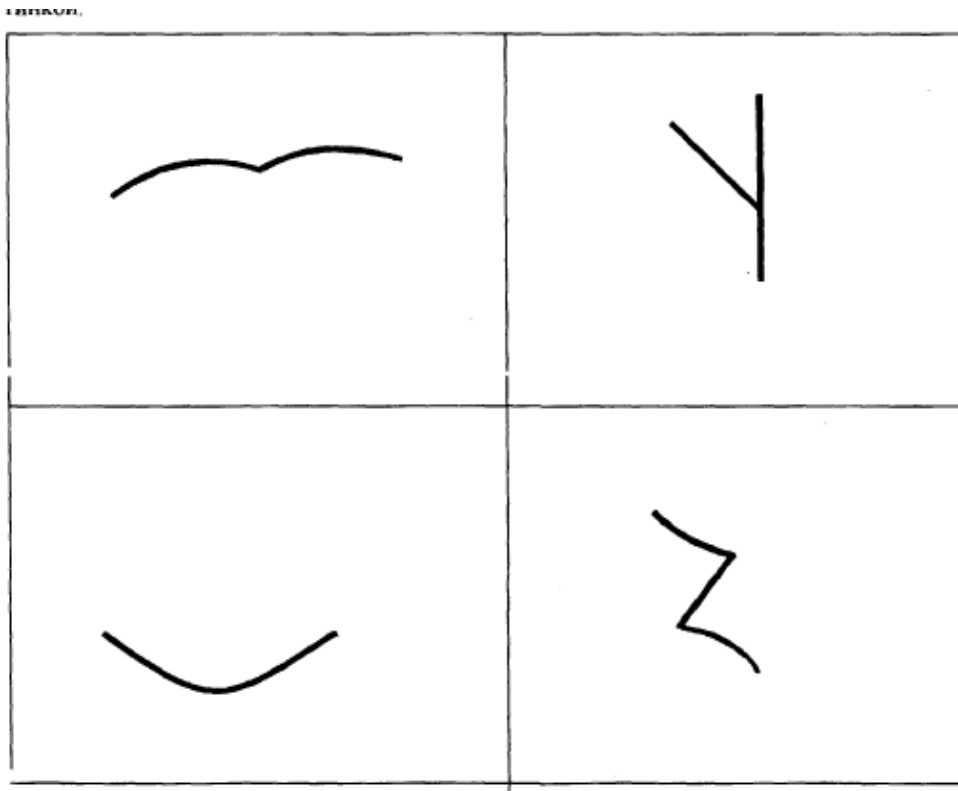
Прізвище, ім'я _____ Дата _____

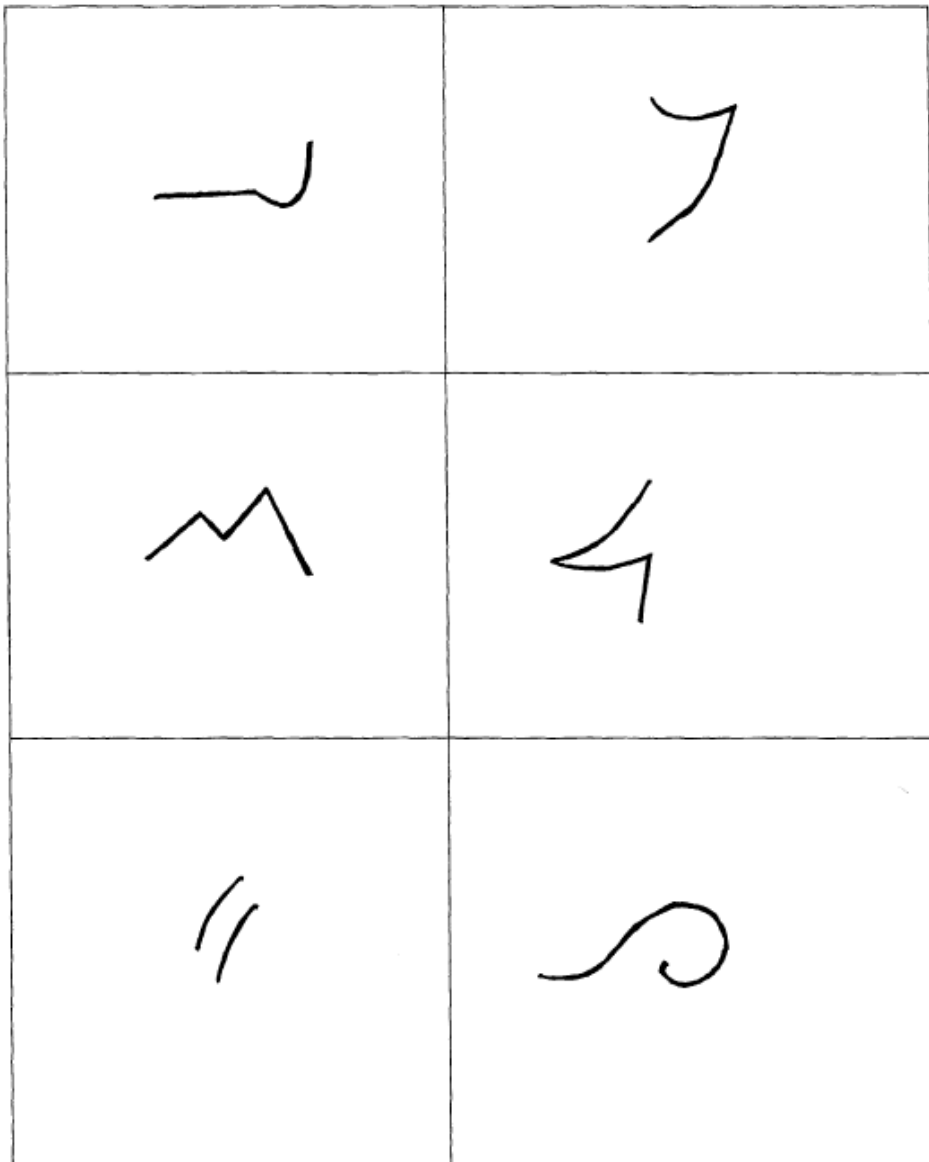
ЗАКІНЧИТИ МАЛЮНОК

На цих двох сторінках намальовані незакінчені фігурки. Якщо домалювати до них додаткові лінії, у Вас вийдуть цікаві предмети або сюжетні картинки.

На виконання цього завдання відводиться 10 хвилин.

Постарайтесь придумати таку картинку або історію, яку ніхто інший не зможе придумати. Зробіть їй повною і цікавою, додавайте до неї нові ідеї.

Обробка відповідей

Характеристика основних показників творчого мислення

1. Легкість (швидкість) – кількісний показник, що відображає здатність до породження великої кількості ідей (асоціацій, образів). Вимірюється числом результатів.

2. Гнучкість – відображає здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до інших, використовувати різні стратегії вирішення.

Вимірюється числом категорій.

Категорії:

- світ природи;

- тваринний світ;
- людина;
- механічне;
- символічне;
- декоративні елементи;
- видове (місто, будинок, шосе, двір);
- мистецтво;
- динамічні явища.

3. Оригінальність – характеризує здатність до висування ідей, відмінних від очевидних, нормативних. Вимірюється кількістю неординарних відповідей, образів, ідей.

4. Розробленість (ретельність, деталізація образів) – фіксує здатність до винахідництва, конструктивної діяльності. Вимірюється кількістю істотних і несуттєвих деталей при розробці основної ідеї.

При обробці експериментальних даних необхідно мати на увазі, **що причини низьких і високих показників по всіх когнітивних параметрах креативності можуть бути різними.** Так, низькі показники за фактором «швидкість» можуть бути пов'язані з високою деталізацією, розробленістю ідей. Високі показники по даному фактору можуть свідчити про імпульсивність або поверховість мислення. Низькі показники за фактором «гнучкість» свідчать про ригідність мислення або низьку інформованість, слабку мотивацію. Надзвичайно високі показники мають «негативний відтінок» і можуть свідчити про нездатність до єдиної лінії в мисленні. Високий коефіцієнт оригінальності іноді спостерігається при психічних і невротичних розладах.

Тому при обробці емпіричних даних істотним є не тільки кількісний результат (бали), а й причини цього результату.

Додаток 3

Плани занять семінару «Підготовка майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання»

Тема 1. Вступне заняття.

Диспут з питань: «Чи треба і чи можна розвивати творчі здібності учнів в процесі навчання? На яких предметах і за яких умов це можливо? Чи у всіх учнів можна розвинути творчі здібності? »

1. Психолого-педагогічні основи творчого процесу.
2. Творчість вчителя в процесі навчання.

Тема 2. Процес навчання як творчий.

1. Перегляд відеофільму.
2. Аналіз побаченого уроку з метою визначення «Чи був цей урок творчим?»
3. Розробити схему аналізу уроку з урахуванням сутності творчого процесу.
4. Підготувати повідомлення про структурні компоненти процесу навчання, як творчого.

Тема 3. Структура процесу навчання.

1. Робота в мікрогрупах.
 - Охарактеризувати форми, методи, засоби навчання на кожному етапі процесу навчання.
 - Розробити фрагмент частини уроку з даної теми: мотиваційного етапу; орієнтаційного етапу; етапу засвоєння матеріалу; етапу діагностики; етапу корекції.
2. Проаналізувати побачені фрагменти за схемою аналізу уроку з урахуванням сутності творчого процесу.

Тема 4. Порівняльний аналіз специфіки творчого процесу навчання на різних етапах безперервної освіти.

1. Робота у мікрогрупах. Відвідати навчальні заняття в середній загальноосвітній школі, ліцеї, гімназії, коледжі, університеті з метою їх аналізу за схемою аналізу заняття з урахуванням сутності творчого процесу.

2. Провести порівняльний аналіз специфіки процесу навчання, як творчого в різних навчальних закладах і на різних етапах безперервної освіти.

3. Обґрунтувати необхідність організації процесу навчання як творчого на всіх етапах безперервної освіти і виділити якості особистості учня і учителя, що розвиваються в цьому процесі.

Тема 5. Вікові особливості розвитку творчих здібностей

1. Визначити і встановити відповідність шляхів, умов, засобів формування творчих здібностей віковим особливостям учнів.

2. Ознайомитися з лекцією і подивитися запис уроку 3 класі, проаналізувати шляхи, умови і засоби розвитку творчих здібностей учнів.

3. Розробити і обґрунтувати модель системи подальшого розвитку творчих здібностей студентів в виділених групах:

- а) по області прояву творчих здібностей;
- б) за рівнем розвиненості творчих здібностей.

Тема 6. Методика вивчення творчих здібностей.

1. Провести порівняльний аналіз методик вивчення і виявлення рівня сформованості творчих здібностей, рівня творчої активності в процесі діяльності.

2. Визначити відповідність методик вивчення і виявлення творчих здібностей віковим особливостям учнів.

Провести діагностику творчих здібностей студентів в групах 1-5 курсів (на розсуд) на основі відомих методик.

Тема 7. Цілепокладання – важливий етап і умова розвитку творчих здібностей.

1. Підготувати повідомлення з теорії та методики визначення мети.
3. Підготувати повідомлення про методику вивчення готовності учня до творчої діяльності.
4. Виявити готовність студентів в виділених групах до творчої діяльності на основі викладеної методики.
5. Виконати вправи по формуванню і конструюванню мети діяльності.

Тема 8. Урок як основна форма розвитку творчих здібностей в процесі навчання.

1. МікрОВикладання: розробити фрагмент уроку із застосуванням методів і засобів, спрямованих на активізацію творчої діяльності, на розвиток творчих здібностей учнів:

- а) під час вивчення нового матеріалу;
- б) при перевірці знань і умінь.

2. Запропонувати різні форми проведення уроків за однією з тем, які сприяють більш успішному розвитку творчих здібностей учнів.

3. Аналіз і самоаналіз фрагментів уроку з метою розвитку творчих здібностей учнів, вчителя.

4. Розробити методичні рекомендації щодо складання творчих опорних конспектів.

Тема 9. Методика педагогічного впливу з метою стимулювання і розвитку творчих здібностей учнів.

1. Підготувати повідомлення на тему: «Методи переконання, навіювання і докази в системі педагогічного впливу».

2. Ознайомити із записами і текстами виступів А.С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, уроками Є.І. Ільїна, В.Ф. Шаталова та проаналізувати використані ними прийоми і засоби переконання і навіювання.

3. Мікровикладання: розробити фрагмент уроку із застосуванням прийомів, методів педагогічного впливу, спрямованих на активізацію творчого.

Тема 10. Методика роботи по стимулюванню виховного і розвиваючого впливу дитячого колективу на розвиток творчих здібностей учня

1. Підготувати повідомлення на тему «Колектив – найважливіша умова формування і розвитку творчої активності та ініціативи особистості».

2. КТС «Творча майстерня вчителя»

3. Розробити КТС для учнів різних вікових груп, з огляду на особливості діяльності з розвитку їх творчих здібностей.

4. Проведення продуктивної гри по організації колективного творчого мислительного процесу.

Тема 11. Методика роботи по стимулюванню і управління процесом самовдосконалення особистості.

1. Підготувати повідомлення на тему «Мотиви, потреби, інтереси учнів, ставлення до дійсності, до самого себе».

2. Розробити і захистити методичні рекомендації по темі: «Керівництво самовдосконаленням учнів».

3. Скласти бібліографію літератури з проблеми самоосвіти.

4. Розробити моделі самовдосконалення творчих здібностей учнів на основі організації їх самостійної діяльності відповідно до вікових особливостей.

Тема 12. Досвід педагогічної майстерності.

Ознайомитися з досвідом вчителів-новаторів з метою виявлення фрагментів розвитку творчих здібностей учнів у різних видах діяльності.

Розробити методичний пакет за однією з тем (мікрогрупи):

а) конспекти уроків;

- б) опис наочності і дидактичних засобів по кожному уроку;
- в) тематику творчих робіт на тему;
- г) рекомендований Вами список літератури для додаткового читання учням;
- д) список літератури, необхідний для Вашого самоосвіти по цій темі;
- е) самоаналіз змісту Вашого методичного пакету з метою розвитку творчих здібностей учнів при вивченні цієї теми.

Залік. Прес-конференція щодо захисту методичних пакетів.

Додаток К

Плани занять семінару для вчителів «Розвиток творчих здібностей учнів в процесі навчання як педагогічна проблема»

Тема 1. Розвиток творчих здібностей учнів в процесі навчання як педагогічна проблема

1. Сутність поняття «творчі здібності».
2. Фактори, що впливають на розвиток творчих здібностей учнів.
3. Включення елементів творчої діяльності в процес навчання – найважливіша умова розвитку творчих здібностей учнів.
4. Сутність поняття «творчість»

Тема 2. Ефективність застосовуваних методів і засобів в процесі навчання на розвиток творчих здібностей учнів

1. Узагальнення сучасних засобів і методів навчання.
2. Аналіз ефективності застосовуваних методів і засобів в процесі навчання з точки зору сутності поняття «творчість».

3. Перетворення процесу навчання в процес, який сприяє розвитку творчих здібностей учнів.

Тема 3. Майстерність вчителя по керівництву процесом розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання

1. Виділення методів керівництва процесом розвитку творчих здібностей учнів і їх ефективність.
2. Мотиви, потреби, інтереси учнів, які обумовлюють відношення до дійсності, до самого себе.

Тема 4. Урок як основна форма розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання

1. Цілепокладання – важливий етап і умова розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.
2. Структура уроку. Ефективність кожного етапу уроку в розвитку творчої активності учнів.
3. Типи уроків, форми організації процесу навчання, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів.
4. Аналіз уроку по його можливості розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання.

Тема 5. Діагностика рівня розвиненості творчих здібностей учнів

1. Порівняльний аналіз методик вивчення і виявлення рівня сформованості творчих здібностей, рівня творчої активності учнів в процесі діяльності.

2. Відповідність методик вивчення і виявлення творчих здібностей віковим особливостям учнів.

3. Провести діагностику творчих здібностей учнів гімназії №7.

Тема 6. Вчителі сучасній школі про проблему творчості.

1. Знайомство з досвідом учителем. Обговорення проблеми семінару з учителями.

2. Звіт про роботу семінару на підсумковій шкільній конференції.